

ЖЕНСКОУ ПОКРЕТ.
ženski pokret.
žensko gibanje.

ЖЕНСКИ ПОКРЕТ

СВЕСКА 3 — МАРТ — ГОДИНА V (1924)

Уредник, МИЛЕВА МИЛОЈЕВИЋ

СА Д Р Ж А Ј :

- 81 ГОСПОЂА ДЕ СТАЛ Паулина Лебл-Албала
95 ДЕЧЈИ ДАН Д-р М. Ђ. Поповић
100 СТРУЧНО СПРЕМАЊЕ НЕМИЦА У РАЗ-
ЛИЧИТИМ ПОЗИВИМА Љубица С. Јанковић
104 V ИНТЕРНАЦИОНАЛНА КОНФЕРЕНЦИЈА
РАДА И ЖЕНЕ Емили Гурд
112 СУЗБИЈАЊЕ ПРОСТИТУЦИЈЕ И СУЗБИ-
ЈАЊЕ ВЕНЕРИЧНИХ БОЛЕСТИ Анђелија Бунушевац
115 БЕЛЕШКЕ: Митинг за заштиту деце и
младежи. — Присупно предавање г-ђице
Др. Ксеније Ашанасијевић. — Предавање
г-ђице Љубице Јанковић. — Наша жена у
Енглеској. — Службене вести Међународне
Алијанције за женско право гласа. — Др.
Јозефина Бакер.
121 ЈЕЗИВА САМ КАО КИШНА ЈЕСЕЊА НОЋ Милица Косшић
121 ДОЧАРАЛИ СМО ЈОЈ ЖИВОТ Нада Јовановић
122 ЕВАДНА Сара Гранд
127 ИЗ УМЕТНОСТИ: Са изложбе слика Јели-
савеше Ч. Петровић Мима Вуловић-Јанковић
128 ИЗ КЊИЖЕВНОСТИ: Виктор Маргерит:
Бећарица. С. Д. — Шапушања г. Жарка
Васиљевића. Насловни лист сликара г.
Пешра Добровића. Издање С. Б. Цвијано-
вића Београд 1924. М. К.

ЦЕНА 5 ДИН.

ЖЕНСКИ ПОКРЕТ

СВЕСКА 3 — МАРТ — ГОД. V (1924)

ГОСПОЂА ДЕ СТАЛ¹⁾

Француска Револуција дала је, поред знаменитих људи, и велики број жена које су се истакле својим родољубљем, пожртвовањем и борбеношћу. Али данас нећемо говорити о тим јунакињама, које су, ради идеала, положиле своје лепе главе под оштро сечиво гилотине; говорићемо само о једној која, и ако није својом крвљу искупила препорођај Француске, ипак је учествујући у њему неуморна, сагорела свој живот. То је била г-ђа де Стал.

Г-ђа де Стал заузима видно место у француској књижевности. Живећи крајем XVIII и у почетку XIX века, она у својим делима изражава јасно истакнуте и потпуно заокружене, доминантне идеје рационалистичког и филозофског XVIII века, а у исти мах наговештава велики број идејних струја које ће захватити свом снагом наступајући XIX век. Она неограничено верује у разум и у његово усавршавање, у стални напредак човечанства, буни се против сваке врсте деспотизма и угњетавања људи, и са својим космополитским симпатијама, интересује се за живот и судбину разних народа. По томе је она савременица филозофа и енциклопедиста, Монтескија, Волтера и Дидроа. Али, она жели, такође, да сваки човек напосе живи слободно, без икаквих стега, по својим склоностима и по својим идеалима. Са својим необично развијеним осећајним животом, она устаје плаховито и ватрено против свих друштвених конвенционалних правила која спутавају индивидуу, и спречавају је да изрази себе, оно што је најдубље и најличније у свакоме. По тим својим тежњама она долази међу прве романтичаре, управо, међу иницијаторе романтизма, одмах уз Жан-Жак Русоа и Шатобријана.

¹⁾ Конференција држана на Универзитету, 1 фебруара 1924, у корист Удружења Студенткиња.

И ако је г-ђа де Стал сматрала књижевност не као главни позив свога живота, него једино као разоноду, којом се бавила дилетантски, само у часовима доколице, ипак је она дала леп број значајних књижевних дела. Њени аутобиографски романи *Делфина* и *Корина* изазивали су топле сузе код многобројних читалаца широм целе западне Европе, и били су, у том сентименталном времену, омиљени скоро као Гетеов *Верџер*, или, доцније, као *Рене* Шатобријана. Њене расправе *О стирасџима* и *О књижевности* подстакле су многе живе и ватрене препирке, поводом њих пала је многа духовита реч, многа дубока опсервација човекове душе, и човекове делатности. Својом капиталном књигом *О Немачкој*, г-ђа де Стал је показала својим сународницима дотле обузетим само собом, да треба посматрати и шта се ради с оне стране Рајне, и подигла је завесу с дотле непознате немачке књижевности, која је у то доба, с Гетеом и Шилером, била на врхунцу свог развијања. А својим списима: *О Некеру*, *Десет година у изгнанству* и *Расмашрања о француској Револуцији*, — она је дала одличне прилоге за интимно познавање оног времена кад су се одиграли крупни догађаји Француске Револуције и када су моћ и амбиција Наполеона Бонапарте тресле целу Европу.

Али, да г-ђа де Стал није написала побројана дела, као и остала многа друга, од мањег значаја, — и да није већ по њима ушла у историју француске књижевности, она би ипак била помињана као жена која је давала тон париском друштвеном животу, која је имала необичан утицај на своје савременике, која је својом памећу, духовитошћу и својим дражима била инспираторка најкрупнијих политичких личности из времена Француске Револуције, и, најзад, као жена, којој ће се морати, по њеним речима, у историји Наполеоновој увек посветити бар један ред.

Не упуштајући се у анализу њених књижевних идеја и особина, што би нас одвело у област сувише стручну и за ову прилику, можда, *мало* занимљиву, ми ћемо се ограничити само на оцртавању личности ове велике Францускиње, и загледаћемо изближе у њен живот, који је био веома активан и веома испуњен. Додуше, г-ђа де Стал, није се обзирала много на опште примљена начела о владању и дужностима једне жене, и у својој тежњи за ослобођавањем јединке од свих ланаца, учинила је, можда, много шта што се коси с назорима. При свем том, сликајући њен живот, тако променљив и буран, имаћемо прилику да се упознамо с једном од најизразитијих представника оног

великог поколења које је створило Француску Револуцију, које је било сведок њених надчовечанских напора, њених ужаса, и њених крвавих победа, поколења из којег је поникао Наполеон, и које је дочекало његове трофеје и његов слом. У свима тим грандиозним догађајима г-ђа де Стал играла је значајну улогу.

Г-ђа де Стал, као девојка Жермена Некер, родила се у Паризу, 1766 г., као кћи Некера, чувеног министра финансија Луја XVI. Њени родитељи, пореклом из Женеве, живели су у браку изванредно срећном. Отац, велики финансијер и журналист, отмен и паметан, слагао се беспрекорно са женом која, као кћи пастора, гајила је према мужу неизмерну нежност и оданост. После хучних и раскошних забава, које је Некер, по свом положају, морао да приређује, и које су прикупљале у салон његове жене све највеће умове Париза, после бриљантних досетака и кокетовања, кад се изгубило шуштање свилених хаљина, мирис парфема, кикот напудерисаних дама, зврјање кола, и када су се погасиле свеће у дворани, супружници Некер остајали су на свом огњишту, срећни што су најзад сами, са својим паметним и несташним дететом. Та тиха и домаћа срећа, у којој је Жермена уживала у свом детињству, остаће јој целог живота идеал, за којим ће свагда жудети, али који неће никад достићи.

С друге стране, и салон г-ђе Некер био је место у коме је млада Жермена налазила много задовољства. Седећи крај ногу своје мајке, она је, својим живим крупним црним очима, пратила сав тај свет који се ту скупљао, важне политичке личности, племство од старина, људе од духа и науке, као што су били Рејнал, Тома, Грим, Бифон, Мармонтел, Ла Харп. Наравно да је Жермена свој будући живот могла замислити само у таквом салону, и то у Паризу. Та жеља, на жалост, није јој била свагда испуњена.

С времена на време, она се осмели, учествује у разговорима, где, са својом лепом начитаношћу — целог Русоа знала је у свима танчинама — уме да донесе правилан суд, или да постави тако дубоко или оштроумно питање којим изненади и очара саговорника. Она симпатише са свачим што је лепо и добро, узбуђује се чим чује што неправедно и свирепо. При том необично радознала, свему тражи објашњења, све брзо схвата. Још кад јој је било седамнаест година, један од посетилаца њене мајке је рекао за њу: „Жермена ће можда полудети; ако не, она ће посигурно бити врло несрећна.“

Она није много лепа. Њено лице с цртама одвећ јаким не

даје утисак девичанске нежности и прозрачности. Црнпураста, великих, енергичних устију и висока чела, окруженог црним ковчачама, које јој падају по раменима, она даје пре утисак енергије него безазлености. Из њена два крупна црна светла ока, изразита и у радости и у болу, могла се читати свака њена мисао. Чим проговори, засењује. Нико не може одолети чару њеног гласа, живости и суптилности њених речи. Велики је број удварача око ње, и она са симпатијама иде од једног до другог. Њени родитељи желе да је удаду, али, пошто су протестанти, стављају као први услов да муж њихове кћери буде протестант а друго, да стално живи у Паризу. Како их ту нема много, њихов избор се зауставља на барону де Стал-Холштајну, посланику шведског краља на француском двору. Пет година су вођени преговори око склапања те везе. Некер је морао, по скупе новце, да изради доживотно амбасадорско место у Паризу барону де Сталу, и тек онда му је дао кћер, не тражећи од ње пристанак.

„Никада један брак из разума није био неразумније склопљен.“ Још девојком Жермена је говорила: „Жена не треба да има ишта своје, и треба да налази све своје уживање у ономе што воли.“ Муж за којим она чезне јесте „вођ јак и благ, чији поглед заповеда и преклиње, и који на коленима прима право да управља нашом судбином; то је пријатељ „истих година, поред којег треба да живите и да умрете; то је пријатељ чији су сви интереси у исти мах и ваши, чије су све наде заједничке с вашим, па чак и смрт.“ Али снови: осећајне и занесене младе девојке нису се испунили. Барон де Стал, већ зрео човек од тридесет седам година био је сушта противност својој двадесетогодишњој невести. Отмен, углађен, уздржан, веома површан, он није могао задовољити бујну, експанзивну и дубоку душу Жерменину. И после искрених покушаја и напора, они нису могли наћи оне међусобне интимне везе, потпун споразум и неуздрано пријатељство, оно сродство душа и заједницу мисли и тежњи без којих не може бити среће у браку. Наравно, Жермена постаје тога свесна тек поступно, у току година, после узастопних разочарења. Међутим, после првих неспоразума, она покушава да заборави горчину у сјајном друштву које је окружује.

Доиста, није било у Паризу сјајнијег и отменијег салона од оног који је млада г-ђа де Стал отворила у шведској амбасади одмах по својој удаји, три године пре значајне 1789 године — када је букнула прва искра револуције. Последње го-

дине владавине Луја XVI надмашиле су у погледу сјајног друштвеног живота, чак и сјај ранијих епоха, какве су биле за време „краља-Сунца“, Луја XIV и Луја XV. То је, управо, царство салона, конверзација и жене. Никала човечји дух није доспео до веће префињености, никада није имао zgodнију прилику да се пред једним, исто тако духовитим и префињеним друштвом, покаже и шта све може да досегне. „Човек је мислио да би говорио, а говорио је да би му аплаудирали.“ „Ко није живео у то време, не зна шта је то задовољство од живота“, казао је један савременик. Г-ђа де Стал, која је имала све особине потребне једној великој госпођи: положај, име, богатство, везе и дух — учинила је да је њен дом постао најпривлачнији у Паризу. Ко је тамо ушао, знао је да ће бити у најбољем друштву, и да ће се забављати најлепше. Тон целом разговору давала је сама домаћица: она је стављала питања тако да би пружила прилику својим саговорницима да се покажу у што лепшој светлости, да испоље своје најлепше особине. Њене замечке су индигуантне, њене речи побуђују на размишљање. Ту се претреса небо и земља, сви проблеми живота и света; политичка, друштвена, филозофска, књижевна питања, анализа свих осећања и мисли људских додирују се непрестано, наизменично, али увек лако, живо, искрено и забавно. Г-ђа де Стал стално започиње и подстиче ту конверзацију, тај „окршај“ мисли. Сви желе да се пред њом покажу умни и духовити, сви се утркују да јој се допадне. Риварал, посвећујући јој своје дело *Мали алманах великих људи*, сбраћа јој се с дивљењем: „Госпођо, објавити речник великих савременика, значи изнети пред вас листу ваших обожавалаца.“ — Тај период њеног живота био јој је доиста најбезбрижнији, најпријатнији. Тада се говорило да Марија Антоанета краљује у Версаљу, а г-ђа де Стал у Паризу.

Како је она говорила! Ниједна жена ни пре ње, ни у њено време није била вештија у томе. Она је била рођен беседник: великих, говорничких усана, ватреног акцента, изванредних модулација у гласу. Њен разговор је био пун с ајне инвенције, пун алузија, сатире, занимљивих анегдота, оштроумне анализе срца и осећања, — по некад као песма. Једна њена савременица узвикнула је једном приликом, пуна дивљења: „Да сам ја краљица, наредила бих г-ђи де Стал да ми увек говори.“ Кад такво признање одаје жена жени, то значи много. Тек како су, мора бити, људи били занесени и опивени овом њеном способношћу.

У то време, пак, није била реткост да једна жена има говорничког талента.

Г-ђа де Стал је страсно волела конверзацију, признајући да она може да мисли само онда кад говори. Писању је прибегавала онда кад није имала никог крај себе с ким би поделила мисли; тада јој је писање замењивало конверзацију. И када би путовала, она би водила са собом неког свог пријатеља, обично неког признатог писца, да би му могла саопштавати своје утиске. Живећи, доцније, годинама на свом пољском добру, она је тамо свагда сазивала велико друштво, чији би главни посведневни посао био разговор. „Он је започињао за доручком, настављао се за ручком, и после њега у врту или у шетњи; затим, у сутон, пре вечере, па за вечером, и тек после ње, до неко доба ноћи. Просто је човек био загушен од тог вечитог ватромета речи. Колика је била мађијска моћ речитости г-ђе де Стал најбоље се види из следеће анегдоте. Једном приликом, возећи се у колима с неким својим пријатељима, међу којима је био и Бенжамен Констан, њен дугогодишњи љубавник, повели су разговор о једној књизи песама, скоро објављеној. Констан, који јој је био дорастао у вештини вођења конверзације, давао јој је fine и оштроумне одговоре, који су у њој изазивали још већу живост и сјај духа. Цело друштво било је тако апсорбовано овим разговором да нико није опазио како је у међувремену избила страховита бура како су сви путеви били преплављени, те су се кола морала склонити у капији једне крчме. Олуја се свршила, а г-ђа де Стал и Бенжамен Констан говорили су још увек, и говорили су још увек кад су, по повратку дома, дознали од својих шта је све било.

Међутим, срећно доба тог отменог друштва, чији је центар био у салону г-ђе де Стал, почело је да се мути. Дошла је 1789 година. Наравно, савременици још не слуте куда ће их одвести уставотворни покрет, који је усталасао целу Француску. Они се и даље састају, и на својим скуповима претресају понајвише актуелна политичка питања. Многа идеја васкрснула је у то време у салону г-ђе де Стал, многи политички говор који је ускомешао скупштину састављен је ту, или је бар ту инспирисан, многи ревносни посетилац протурен је на водеће положаје тог превртљивог и тешког времена. Али, париски салони убрзо су се показали немоћни да руководе покретом који је проистицао из широких народних слојева. После притвора краља и краљице, ужас је обузео француску аристократију, и она се разбегла по

свима суседним земљама. Г-ђа де Стал, као кћи популарног министра Некера, и као жена шведског посланика, остаје још у Паризу, док њени посетиоци пуне тамнице или, прерушени, беже у иностранство. У тим тешким приликама она налази свој прави позив: да буде на страни жртава. Она се залаже за своје многобројне пријатеље, користи се својим угледом, везама, новцем, пише писма, и лично обилази притворенике и њихове тамничаре, само да би иког спасла. Али, стање је све горе. Терор је на помолу. Најзад, пошто је непријатељским држањем страних европских држава према Револуцији и положај њеног мужа уздрман, она напушта свој драги Париз, и одлази на своје пољско добро у Швајцарску, септембра 1792.

Отмени замак породице Некер налази се у малом месту Копе, на Леманском језеру, свега један сат удаљено од Женеве. Из његовог пространог парка види се у недоглед плава вода Лемана, оивичена на супротној страни снежним ланцем Алпа. Швајцарска има свакојако живописнијих језера него што је ово: Језеро Четири Кантона, — на коме је васкрсла слобода ове планинске земље, под заставом њеног хероја Вилхелма Тела, — то језеро је извесно живописније, са својом зеленом водом, која кривуда и пробија се кроз дивље и сурове стене, одакле се стропоштавају у белим пенушавим млазевима планински потоци. Али, ипак, ни једно швајцарско језеро не буди у гледаоцу ону милину, ону чар сањарије и магловите поезије као Леманско. Њега је у својој *Јулији* обесмртио Жан-Жак Русо, на њему је сневао Бајрон, на њему се одмара од светске таште славе Падеревски, на њему је испевао свој најлепши путопис Јован Дучић.

Али, г-ђа де Стал била је слепа за сву ту красоту. Као толики француски књижевници XVII и XVIII века, она није имала осећања за природу и њене лепоте. Она се дивила само човековом уму и његовим творевинама, и није могла наћи задовољства у лепотама Швајцарске. У оним урвинама и ждрелима, на врлетима и глечерима, на шумним водопадима и тихим језерима, где човек осећа дивљење према творцу и песничко усхићење у додиру с природом, она се осећала страховито усамљена и тужна. И сасвим је појамно што је она, тако жива и социјална, казала ону реч која нама, деци XX века, тако одушевљеним природом, изгледа сасвим апсурдна: „Цела Швајцарска улева ми величанствен ужас“. Тако исто, она ће се доцније, на свом путу по Италији, интересовати само за историјске и уметничке споменике, а не за лепоту земље „где лимунови цветају“, и, у својој

искрености и отворености, даће ону изјаву, која мало чудно илуструје ту ватрену поклоницу великог обожаваоца природе, Жан-Жак Русоа: „Нећу да ниподаштавам људе, вели г-ђа де Стал, али доиста не бих отворила свој прозор да први пут видим Неапољски залив, а превалила бих пет стотина миља да бих се разговарала са човеком од духа кога не познајем“.

Та њена дружевност, потреба да излаже свој дух и да у другима подстиче префињену речитост, нагнала ју је да у Швајцарској стално тражи друштво избеглица, које је тамо, у масама, одагнао страх од Терора. Ма да је то друштво, пуно интрига и изгнаничких брига, само бледа слика некадашњег сјаја, она га се не може да лиши, позива га на свој удобан посед, гости га и забавља. У таквој једној прилици упознаје се она с Бенжаменом Констаном, и тај човек биће од одсудног утицаја на њен живот за више од десет година. Заједно с њим преживеће она један страстан љубавни роман, који, по дубини и егзалтираности, као и по болу, подсећа на љубавни роман Гетеа и г-ђе фон Штајн, или Мисеа и Жорж Сандове.

Бенжамен Констан, доцније истакнути књижевник, политичар, политички филозоф, „један од великих твораца теорија из којих су, кроз читав један век, ницале политичке странке“ у Француској, — када се, септембра 1794 г., упознао с г-ђом де Стал, био је непознат млад човек од двадесет седам година, две године млађи од ње. Висок, блед, плав, дуге свилене косе, он је био оличење тужног младог Вертера. Његова прошлост била је пуна противречности и авантура; био је већ разведен од жене коју је узео ни сам није знао зашто, непромишљено, по тренутној одлуци. Његов дух био је необично сложен: интелигентан, оштроуман, проницљив, ироничан, а при том необично недоследан: његово плаховито одушевљење разбијало се после једног тренутка, и остављало га утученим, разривеним. При том необично славољубив, активан, са силном жељом да успе и да осваја.

Чим је Бенжамен Констан упознао г-ђу де Стал, он јој се не може довољно да надиви. „Она је једно изузетно створење, пише он, једно више биће, каква се срећу можда само једном у читавом столећу.“ Она је већ тада била славна, и обасипана од свих поштовањем као кћи Некерова, као бароница де Стал, као најдуховитија жена у Француској и већ чувена списатељица. Констану, који је увек желео да осваја, учинило се да доиста не би требало штедети труда и освојити такву жену. Он, који је у младости био ћутљив, постаје у њеном присуству необично

разговоран и досетљив, као да се дотле неки притајени извор духовитости и речитости пробудио у њему. Г-ђа де Стал није доиста имала дотле вештијег саговорника, и писала је усхићено о њему да је „први дух у свету,“ „да је најдуховитији човек после Волтера.“ Ипак, она, навикнута, на многобројне обожаваоце, и још са свежом раном коју јој је задао њен ранији пријатељ гроф од Нарбоне, није га брзо услшала. Али он је толико наваљивао и претио да ће напустити све, покидати све везе, одрећи се свих дужности и отићи ма где, где ће што пре свршити са овим животом који она тако са задовољством трује, да је она најзад, ганута толиким очајањем, попустила.

Г-ђа де Стал, чији дотадањи живот није био без каквих осећања и страсних изјава, ипак није никад видела једно биће толико изгубљено у њеном, као што је то био случај овога пута. Бенжамен Констан у својој љубави био је прек, неправичан, бесан. У своме аутобиографском роману *Адолфу*, где је на јединствено искрен начин дао суптилну анализу те неразрешиве љубавне везе, он нам даје да лагано и поступно пратимо све етапе њене. Најпре је у њега љубав на врхунцу: „Долазио сам пише он, до раздражења која су је плашила, до потчињености, до нежности и до идолопоклоничког обожавања. Сматрао сам је као неко небесно створење. Моја љубав је личила на богопоштовање“... Али, чим је освајач однео победу, он не ужива дуго у њој. Љубавну срећу и занос кварило је то што Констан није био човек од срца, што није поштовао жене, што их је стално у својим мислима критиковао и исмевао. Он сам осуђује себе: „Тешко човеку који у првим тренутцима љубавне везе не држи да та веза треба да буде вечита! Тешко ономе који у наручју љубазнице коју је тек добио, задржава кобно предзнање и предвиђа да ће је се моћи отрести“. Али за то схватање није био крив сам Констан, криво је било опште мишљење света да са женама ваља поступати без много скрупула и гриже савести, то грешно мишљење које је имао и отац његов: „Његово је начело било да сваки млад човек треба да се пажљиво чува да не учини оно што се зове лудошћу, то јест да не склапа трајну везу са личношћу која му не би била потпуно једнака по богатству, рођењу и спољним преимућствима; али у осталом њему се чинило да се свака жена, све док год се ствар не тиче женидбе, може без рђавих последица узети па напустити; и ја сам често гледао како се са неким одобравањем смеши на ову пародију једне по-

знате изреке: „То њима чини тако мало зла, а нама толико задовољство“!

Али нису само ова неморална начела Констанова и његова неспособност да воли дубоко и трајно били узрок бурним сценама које су се јавиле убрзо после срећних дана. Г-ђа де Стал која је у ову љубав унела сав жар и безграничну оданост коју није осећала у браку, допринела је од своје стране да та веза постане претешка. Она је волела сувише плахо, безобзирно, депотски, и желела је да располаже сваким тренутком свог љубавника, што је опет вређало његову мушку сујету. Њено пожртвовање је било неизмерно, а све у њему се бунило да га прими. Он, пак, сваког дана је премеравао везе које су га спутавале, пребрајао тренутак који је за њу жртвовао, и убеђивао себе да тај продужени боравак крај ње штети његовој будућности. Колебљив као што је био, он је мењао планове и одлуке код своје куће, решавао се да прекине везу, али чим би изашао пред њу, и чим би на њеном лицу спазио израз бола, њена воља постајала би и његова, и он би опет остављао да све тече по старом. Али, његова побеђена сујета није јој то праштала. Несугласице међу њима бивале су све чешће, и ма да су свршавале обично сузама, преклињањима, порицањима и поновним уверавањима у љубав, оне су им тровале живот, и учиниле да им десет година прођу у сталним трзавицама и огорчењу. „Ви сте сгорели мој живот, писала му је доцније, 1813, кад је већ криза била прошла. За десет година није било ни дана кад нисам патила због вас.“ — Они су себи задавали бол, и опет се враћали једно другом, не зато што је веза њихових срдаца била тако јака, него зато што су им се духови толико слагали и допуњавали, да нису могли бити једно без другог. Они су заједно у Копеу, у Паризу, и путују заједно по Немачкој, растајући се за неколико месеца, и налазећи се поново. У међувремену барон де Стал умире, 1802, и његова жена, која је и иначе последњих година живела одвојено од њега, могла је несметано да ступи у други брак. Али, било зато што г-ђа де Стал није хтела да одбаци своје име већ прослављено у Европи, било зато што Бенжамен Констан није одвећ наваљивао да дође до брака после седмогодишње везе, њихови односи нису се променили. У тренутцима кад је Констан претио прекидом, она је узвикивала уплахирено да ће га гонити до краја света, да ће се убити ако побегне од ње, и једном чак писала је у поверењу својој пријатељици да ће за тог несталног и вероломног љубавника учи-

нити, по њеном схватању, и највећу жртву: „Да га не бих изгубила, удаћу се чак за њега“. — Али до брака није ипак дошло. Они се нису више волели тако да желе да остану за увек заједно, али се нису могли ни раставити. Он се тужи да једна веза, у зрелим годинама, не може бити тако свежа и ватрена као у младости, и на њена пребацивања узвикује: „Како се може тражити љубав после десетогодишње везе!“ Кад би се Констан, с времена на време, ипак преломио и одвојио од ње, она му је писала писма „каква се не пишу друмским разбојницима“. А кад би се после тога састали, он би имао да издржи страховиту буру. После једне такве сцене, Констан пише: „Као да се васељена тресе, и да се хаос ускомешао. Сви вулкани су мање пламени него ова жена... Већ сам заморен од те мушкобање, чија ме гвоздена рука окива већ десет година“.

Ипак, временом, у Констану је све више освајала ова мисао: „Нема ниједне од тих страсних жена, којих је свет пун, коју би човек напуштањем натерао да умре; нема ни једне која још не живи, и која се није утешила“. И једном приликом, користећи се полугодишњим путовањем г-ђе де Стал по Немачкој и Аустрији, он, да би учинио поновно зближење немогућним, ожени се једном Немцом. Та његова жена имала је једино то преимућство над г-ђом де Стал што је била врло апатична, али Констану, који је већ био пресит темперамента и страсти, ова њена особина изгледала је достојна да је начини његовом женом. Када је, пак, јула 1808, представио младу г-ђу Констан својој ранијој пријатељици, ову обузе толико гнев и очајање, да јој морадоше обећати да ће држати своју везу у тајности. Шта више, Констан остави своју нововенчану жену у Лозани, а он оде с г-ђом де Стал у Копе, да је теши док се она не измири с чињеницом која ју је толико потресла. Али, овога, пута г-ђа де Стал није се ни убила, нити је чак била неутешна. Њена сујета је једино трпела, и она је само смишљала како ће и она од своје стране нанети увреду и бол Бенжамену Констану.

Иначе, она је већ била доста заморена од све те борбе. Осећала је да јој се младост измиче, и сматрала је да јој је живот завршен. Било јој је већ четрдесет четири године. Али, десило се опет нешто непредвиђено, апсурдно, као толико пута у њеном животу. Крајем 1810 године упознала се она с једним младим официром, Албертом де Рока, који је, са својих двадесет три године, био готово упола млађи од ње. Био је витак, отмен, изванредно благ, мио, нежан, али и неумерен и плаховит у љубави.

Слава г-ђе де Стал га је привукла, и он је ватрено и ропски понизно преклиње за милост. И она која се толико плашила брачног јарма, сада, сасвим неочекивано, радо га прима, и, што је сасвим чудновато, сада тек ужива чисту и непомућену срећу. Јер та велика љубавница тек сад упознаје сласт да буде безгранично вољена, и први пут сада преживљује праву идилу. Та тиха срећа, коју је она, са својим искреним осећањима, одавна заслуживала, засладиће јој крај њеног мучног живота. Задовољство јој је било у толико веће што је Бенжамен Констан, који је често навраћао у Копе мамљен духом своје старе пријатељице, био ван себе што га је она прегорела, и у својој помами, у два маха изазивао на двобој младога Рока, који се усудио да заузме његово место.

Међутим, док се одигравала ова дугогодишња љубавна драма у срцу г-ђе де Стал, политичке прилике у Француској и у целој Европи претрпеле су знатне промене. Из свог мирног склоништа у Швајцарској, кћи Некерова прати будно развој догађаја у Француској, пише о њима, чиме стиче популарност код нових људи који су били на управи после Терора. Маја 1795, она се, с Бенжаменом Констаном, враћа у Париз, и у шведском посланству отвара свој салон, где скупља ретке преостатке људи из срећног доба, емигранте који су се почели враћати, примирене некадашње јакобинце. Она поново узима жива учешћа у јавном животу, пропагира своју омиљену идеју да француску републику треба уредити по угледу на Сједињене Америчке Државе, пише политичке чланке, утиче на људе који су на власти, залаже се за изгнанике. Али јој републиканци замерају што се најрадије дружи са својим пријатељима из старе аристократије, подозревају у искреност њених осећања, интригирају против ње, и она се, после пола године, мора опет да повуче у Копе. Тугујући за својим драгим Паризом, она налази утехе у интензивној књижевној делатности, која јој разноси славу и ван граница Француске. При свем том, она стално ради преко својих пријатеља да јој се допусти долазак у Париз, и у томе најзад успева, априла 1797.

У то време засијала је нова звезда у француској историји: Наполеон Бонапарта враћа се у Париз са својих великих освајања у Италији. Г-ђа де Стал жели да и тог хероја, на чијем мачу су већ одблескивале победе, и у чијим је очима сијала челична одлучност, да и њега уврсти у ред својих пријатеља. Њен

сан је можда био, да својим чаробним говором, заведе тог јунака, као некад Клеопатра Цезара. Њој је изгледало сасвим природно да она, као најчувенија жена у Француској, постане „сарадник његовог генија“, и „званична муза његове владавине“. Али, узалуд. Наполеон није никако марио за учене жене, а још мање за жене које се баве политиком, и сви напори и вештина г-ђе де Стал ломили су се о тог хладног Корзиканца. Њему није било потребно да га неко инспирише, његова жеља је била да се он сам уздиже. Али, жена ће пре опростити човеку неверство него то да он уопште ни за тренутак не подлегне њеним дражима. Г-ђа де Стал постаје, после неколиких неуспелих покушаја, отворен непријатељ Наполеонов, а он ће својим самовољним округним и деспотским поступцима, пружати свакодневно и сувише повода за досетке, епиграме, сарказме ове духовите жене. У њеном салону води се опозиција Првом Конзулу, и свакако се пародирају његови поступци. Наполеон није трпео да се неко истиче поред њега, а још мање да неко њега критикује. Он се у својој нетрпељивости показује и сувише прек и мрачан; мобилише полицију, шаље уходе и жандарме у салон у коме царује најдуховитија жена Француске, г-ђа де Стал, заједно са својом присном пријатељицом, најлепшом женом Француске, г-ђом Рекамје. То гоњење једног салона у коме се само забављало било је смешно, недостојно његове славе. Он најпре нареди г-ђи де Стал да затвори свој салон, а потом јој изда заповест да се удаљи из Париза, и да сме боравити само на растојању од четрдесет миља од престонице. Тако је почело њено поновно изгнанство, које ће само, овог пута, трајати много дуже, преко десет година.

Париз је за г-ђу де Стал био обетована земља: она је тамо била рођена, ту је провела детињство и младост, само тамо је могла наћи нараштај који је познавао њеног оца, пријатеље с којима је делила зло и добро. Поред тога, по њеним речима, „француска конверзација постоји само у Паризу“, а конверзација је била, по њеном схватању, највеће задовољство у коме може уживати људски разум. Изгнана из Париза, она ће лутати по целој Европи, тражећи забаве и пријатеље, али јој ни пријатељство, ни љубав, ни слава и почести неће моћи ублажити њену носталгију. Кад би се заморила обилажењем разних земаља, она се враћала опет на обале Леманског језера, и ту би, у интернационалном друштву које ју је свагда окружавало, покушавала да створи ону пријатну атмосферу која ју је подсећала на њен

Париз. И као што је некад Фернеј, за време умног царевања Волтерова, био место на које су ишли, као на поклоњење, сви највећи духови Европе, тако је и сад дотле непознато месташце Копе постало привлачна тачка у којој су се сретали не само умни великани разних народа, књижевници и научници, него аристократија и кнежеви, чак и крунисане главе. По речима једног од њених обожавалица, „Г-ђа де Стал је краљица, и сви људи од духа што живе у њеном кругу не могу одатле да изиђу, јер их она ту задржава као неким мађијама... Она зна, на неки диван начин, тајну да доведе у склад најразнородније елементе, и сви они који јој се приближе, ма како иначе да су разног мишљења, сагласе се сви у обожавању овог идола“.

Госпођа де Стал видела је, ипак, свој Париз, али је то виђење платила прескупо; да је било по њеној вољи, никада, извесно, она не би пристала на ту цену. Војске удружених савезника ушле су у Париз 1814, издиктовале француској мир, заковале титана за стење Св. Јелене, — и допустиле избеглицама и прогнаницима да се врате у домовину. Понижење њене драге Француске много боли ову ватрену патриоткињу, и њено и иначе нарушено здравље сваким даном је све горе. Она ускоро и умире, 13 јула 1817, окружена оданом љубави њеног младог мужа и њене напредне деце, као и многобројних пријатеља. Привезана више месеци за болесничку постељу, она је, размишљајући о свом тако испуњеном и лепом, али и тако бурном и мучном животу, могла поновити ону мисао коју је ставила у уста својој омиљеној јунакињи Корини: Понекад се испитујем као што би то могао чинити какав странац, и онда се сажалим на себе. Била сам духовита, истинита, добра, великодушна, осетљива; зашто се све то окренуло тако страшно на зло? Да ли је свет доиста рђав? И да ли нас неке особине не обезоружавају уместо да нам даду снагу.

Паулина Лебл-Албала.

ДЕЧЈИ ДАН¹

ГОВОР Д-Р М. Ђ. ПОПОВИЋА, ПРЕДСЕДНИКА ОДБОРА ЗА ДЕЧЈУ ИЗЛОЖБУ,
ДРЖАН НА СВЕЧАНОМ САСТАНКУ ДЕЧЈИХ ПРИЈАТЕЉА ОД 27.V. 1923.
У ВЕЛИКОЈ ДВОРАНИ НОВОГ УНИВЕРЗИТЕТА.

„Погледајте дете! Слично бродару
кога су бесни вали избацили на пушту
обалу, тако лежи *оно*, голо, беспомоћно,
без говора. Природа га је избацила из
материна крила на светлост дана, оно
испуњава јецањем околину, као да слуги
да га у животу очекују многе невоље.“

Lucretius.

Овако је описао пре две хиљаде година латински философ Лукреције долазак на свет човечјег младунчета. И добро га је описао. Али да видимо и целу слику његову.

Оставимо се за часак свих других разговора, свих других брига, свих других послова и говоримо данас само о *детећету*.

Деће је предмет родитељске, а нарочито материнске љубави, та љубав се не да ни описати, ни изразити, њу мора да осете само родитељи а највише мати.

Деће је предмет народне маште, она је његов постанак представила у безброј бајки и чаробних слика и ставили га у причу и песму.

Деће је предмет песничких описа, његовом су се чистоћом и невиношћу одушевљавали песници свих времена и свих периода, и оно ће остати увек омиљени предмет њихових творевина.

Деће је било свагда и предмет сликара и кипара као и других уметника којима је давало најлепше мотиве за њихова стварања.

Деће је предмет науке. Научари о језику посматрајући развиће детињег говора проучавају у њему и постанак људског говора. Природњаци у његовом зачећу и развићу виде у маломе целокупно развиће нових бића и људског рода. Лекари посматрају и проучавају његове болести, а хигијеничари се труде да пронађу начине како ће од њега одгајити *здравог* човека.

Васпитачи изналазе разне васпитне методе и системе да необрађено, мало створење обраде и створе од њега дело своје вештине.

Најзад долазе социолози који га проучавају као члана

¹ Како се приближује време кад треба у овој години приредити Дечји дан, ми штампамо овај говор г. Др. Поповића да заинтересујемо наше читаоце за ову неопходно потребну акцију за добро наше деце.

људског друштва и старају се да за њега извојују сва права која треба да има тај будући члан људске заједнице. Они траже за њега права и траже да га заштите, јер су видели једну страшну слику: видели су како се у клици убијају хиљадама живота који још нису ни постали; видели су здравље како се лакокомислено троши и уништава и како богаљи и заражени стварају богаље и слаботиње, унапред осуђене на пропаст или дуготрајно боловање. Видели су како невоља и људска предрасуда гони матере у злочин да убијају и остављају своју децу, а прави кривци остају некажњени. Видели су да људска себичност одваја матере од деце, лишава не само материне хране већ их у опште осуђује на смрт од глади. Видели су како због немања лекарске помоћи страшне заразе десеткују читава поколења деце. Видели су како деца сиромашних родитеља живе у бедним кровинарама или ћумезима по варошким периферијама у мраку, влази и свакој оскудици. Видели су како су стотине хиљада деце лишена сваког васпитања и школовања, видели су како улице и рђаво друштво трује младе душе и од њих ствара скитнице, блуднице и разбојнике...

И доиста, дете је било увек најслабији члан људског друштва. Његова нејакост је физиолошка, природна и привремена нејакост. Уопште свако младунче је нејако, али људско младунче је највише беспомоћно од свих живих бића. Оно најспорије расте и најдуже се развија.

Више од $\frac{1}{4}$ просечног века потребно је да достигне пуну снагу, док други живи створови то постигну за неколико недеља или месеци.

Падају нам у очи две чињенице: врло споро рашћење и развиће детета у највиши степен развитка који је постигло људско друштво од свих живих бића на земљи.

Најразвијенији човечји орган — мозак, коме има да се благодари за огромне напретке које је човек постигао, потребно је да се лагано усавршава док не постигне своје пуно развиће.

Детету је потребно осим материне хране и неге и за дуг низ година и родитељско васпитање и помоћ. И родитељске дужности код свих осталих створења врло се брзо свршавају, код човека то траје готово цео век. Али баш тој околности има да се захвали што је постала људска породица. Дете је управо било тај *цемент*, који је породицу учврстио. Оснивањем пак породице ударен је први темељ људској култури и цивилизацији. Јер у породици лежи корен човечанства (Paulsen). И

тако нејаком детету и његовом спором развићу има људски род да захвали за свој високи степен развића до кога је доспео.

Појам нејаког и слабијег створио је и појам *заштита*. Природа у тежњи да одржи нова бића, снабдела их је разним средствима и особинама да могу заштитити не само себе већ и своје младе, као и њихове клице од којих постају млади. Рибе бацају икру на скровита места а птице савијају гнезда на врховима дрвећа или у густом жбуњу. Лавица по цену свога живота брани своје младе. А модерни човек, модерно људско друштво, оно је на висини своје цивилизације и културе врло много заборавило од дужности према детету.

И то слабо, беспомоћно створење, које временом треба да замени истрошене снаге и да прихвати и одржи све људске тековине, било је вековима остављено својој судбини. О њему се бринуо само матерински нагон, а друштво га је оставило на милост и немилост свима невољама, те је због тога људског немара у масама пропадало од глади, болести и моралне запуштености.

Дуго је времена требало да протекне па да се увиди права вредност детета, тога *оца човека*. Међу данашњим цивилизованим народима англосаксонска племена са Америком на челу показују највише интереса детету. Изгледа у колико се човек више удаљавао од природе и у колико се мање управља по њеним законима, у толико више греши баш у погледу правилног схватања цене људског живота. Себични дух који данас влада у целом свету, не цени ни из близа праву вредност људског живота и људског рада. Али ипак, после огромних губитака најбољег људског материјала опазили су се страховити недостатци у људима. И у Америци и Енглеској још за време рата постао је поклич „*Save the Children!*“ — Спасевајмо децу! Спасевајмо децу кад су људи пропали. Тај поклич шири се данас целим светом. Он ево и данас налази одјек међу нама.

А нејаки, мали члан људске заједнице, кога „озбиљни људи у политици“ нису хтели ни погледом да удостоје, јер су имали важнијих послова, данас енергично тражи своја природна права, он хоће да се о њему озбиљно води рачуна, он хоће да постане предмет социалног старања, он хоће да се и „мудри државници“ позабаве његовим питањем, он хоће да његово питање постане питање над питањима.

Дечје питање у нашој земљи мора постати питање од нарочито великог значаја. Од свих европских народа у светском

рату ми смо највише изгубили у људском материјалу. Према томе ми треба да се најозбиљније старамо о *обнови нашег живља*. Обнова живља не може се извршити друкчије него старањем о нашем подмлатку, старањем о нашој деци.

Поредећи статистику смртности деце код нас и код других напредних народа, видимо да је она готово два пут већа код нас, и да бисмо ми енергичним мерама и радом могли спасти годишње најмање 40—50.000 деце од сигурне пропасти.

Нећемо ни да покушавамо да вредност деце као ни вредност човечјег живота у опште представљамо у новцу, али тврдимо с пуно права да ни највећи издаци који би били учињени за спасавање деце, ма како били велики, били би много боље уложени него у ма какво друго „рентабилно“ предузеће.

Али немар и несхватање важности дечјег питања само је један део општег немара и хаотичног друштвеног стања у коме се данас налази не само наша земља већ по готову цео свет.

Због тога и сва наша напрезања да се делимично реше по једина друштвена питања неће имати великих резултата.

Па ипак, без обзира на такво тешко стање мора се приступити послу, мора *се поочешти*, мора се створити социална свест у друштву. Стварање социалне свести је првенствено ствар социалног васпитања.

Први почетци заштите социално слабијих схваћени су били као ствар милосрђа.

Али у колико су социалне прилике више проучаване, све се више долазило до закључка, да заштита социално слабијих не треба да буде само ствар срца и ствар добрих људи — филантропских друштава, већ треба да постане дужност друштва и државе.

Добротворна акција показала се посве недовољна, да може ублажити беду, а још мање да је у стању да отклони и узроке беде.

Али је једна велика заслуга и један од најважнијих будућих задатака приватне иницијативе и добротворне акције то, да она може најбоље вршити социално васпитање данашњег друштва и да може утицати да се подигне и развије социална свест.

И доиста, док и најшири народни слојеви заједно с његовом интелигенцијом не буду довољно социално просвећени, не могу се очекивати ни добри социални закони, које и кад бисмо имали, не би могли бити примљени ни извршени док за њих не будемо довољно сазрели.

Хоће ли нам дати Народна Скупштина довољно кредита за децу и дечје установе, ако сви њени чланови не буду прожети новим идејама о деци и ако не буду увидели корисност тих установа?

Хоће ли бити у стању да да данашњи орган дечје заштите једну идеалну и пуну заштиту детета, ако су сами аналфabetи у социалним пословима?

Хоће ли родитељи хтети да испуњавају своје родитељске дужности ако сами нису појмили сву важност дечјег здравља и напретка?

Хоће ли наша данашња општина моћи да изврши, поред осталих социалних задатака и социалну дужност према детету, кад је она састављена од људи који ни појма немају о најважнијим социалним пословима?

Пре свега дакле, опште просвећивање, а за тим социално просвећивање, то је једини пут којим данас можемо и којим треба да идемо и који нас може извести из хаоса у коме се налазимо и довести до циља коме тежимо.

Социално просвећивање треба да нас одвикне од лудог расипања нашег најдрагоценијег народног иметка, наше живе народне снаге и људских живота, и да нас научи да с њима економичније рукујемо.

Добротворна приватна акција створила је, ако ништа друго, ипак једно мишљење, она је била у стању да сугерира и државу да и њој стави у дужност многе социалне послове, па и старање о деци. И данашња четврта прослава дечјег дана и ова изложба није ништа друго него једна остварена замисао ове приватне иницијативе, којој је пре свега задатак популарисање идеје о заштити детета, другим речима социално просвећивање народа о његовим дужностима према детету и његовој правој вредности.

Задатак модерне дечје заштите треба да буде отклоњење свих штетних узрока дечје беде, стварање повољних услова за оснивање и опстанак породице, заштита и ослобођење материнства и матера и подизање једног многобројног, телесно, душевно и умно здравог поколења. Другим речима, ми истичемо велику вредност *прехране*. Ми не треба да чекамо да се деца разболе па да их лечимо. Ми треба пре свега да поучимо матере како се деца чувају и да им у исто доба пружимо *средства* да децу могу чувати и неговати. Ми не треба да подигнемо само модерне дечје болнице, већ непосредно с њима и дечја игралишта, летовалишта, превенторије, трпезе и купатила.

Ми не треба само да подигнемо модерне казнене заводе, или домове за поправку посрнуле младежи, већ треба пре свега да оснивамо и најобилније помажемо све *васпитне* установе за омладину да до моралног пада и злочина не дође.

Ми не треба да подигнемо само домове за сироту и неутешну децу, већ да се побринемо да подигнемо и заштитимо сиромашну и оскудну породицу.

Само тако радећи можемо подићи и васпитати нова поколења, која ће бити способна да у будућности изврше велике и тешке задатке који их чекају, и да у културној борби и утакмици народа победе онако, као што су ранија поколења свесна и спремна, победила на бојном пољу.

„Сваког дана пуштамо у незнан једног магловитог мора безброј малих бродова без једрила, без моста и без крме, и многи од њих пропадају, јер нема ко њима да управља“ (*Glasswortby*).

Ти мали бродови, то су наша деца, и ако им ми не пружи-
мо поуздану и пријатељску руку и они ће пропасти, али тада бићемо ми криви!

За то придружимо се и ми, светском покличу: „Спасавајмо децу!“

Д-р М. Ђ. Поповић

СТРУЧНО СПРЕМАЊЕ НЕМИЦА У РАЗЛИЧИТИМ ПОЗИВИМА

(*Lette-Verein* у Берлину)

Кад странац у Немачкој посматра каквог радника на послу има утисак да је он баш за тај посао, који ради, створен, јер је сав унет и сасвим ограђен од спољних утисака; чак лишен разумевања за ма шта друго. Човек је крути жандарм, жилави радник, извезбани чиновник, стабилни кондуктер, гојазни гостионичар, лаки шибер, неуморни професор, и само то. Жена је добра куварица, наметљива продавачица, предана наставница, вредна домаћица, говорљива газдарица, и само то. Свуда се испуњава дужност без роптања и посао се не сматра као теглење. На немачким лицима никад никаквог колебања и забуне, никад уплахирености и кајања. Сваки је сигурно постављен и иде истрајно увек у истом правцу, непромењиво и непоправимо. Покушајте да заинтересујете просечног Немца за нешто што је изван његовог уског делокруга или изван Немачке. Гледаће вас прво тупо и

равнодушно, па онда подругљиво, у најбољем случају резервисано и неповерљиво. Причајте просечној Немаци о најлепшој књизи. Слушаће вас пажљиво, али је неће узети да прочита, ако има започет неки ручни рад који она не испушта из руку ни на Бадњи дан и Божић. Такви су и у позитивном и у негативном смислу. Што они знају — знају! Један њихов књижевник и јавни говорник признао је лањске године у Берлину јавно да странци имају право кад тврде да је у Немачкој потребно сто година док се увиди једна заблуда, и још сто година док се она исправи.

Човеку се непрестано намећу питања: Откуда та сигурност, стабилност, истрајност Немца? Откуда то радосно испуњавање дужности, издржљивост и физичка јачина Немаце? Како се они опредељују на коју ће страну? Шта помаже појединцу да лакше нађе свој пут? Какве су установе у којима се омладина спрема за различите позиве и у којима она добија то јединствено самопоуздање и ту силну непоколебљивост?

Пре свега, то долази од традиције, домаћег васпитања и повољних хигијенских прилика. Кад се мало боље упозна дух немачког народа и организација школа, одговори се даље ређају сами по себи.

Позната је ствар колико су Немци практични. То се види у свему, па и у организацији школа и наставним методама.

Школе су не само довољно разноврсне, него и систематски повезане, истовремено, неке од њих допуштају и различите нове комбинације предмета, према жељи и даровитости ученика. Дечје способности и индивидуалне склоности испитују се у току и на крају године и од куће, и од учитеља, и од школског лекара, темељно и свестрано. Школска деца се често воде на изложбе занатских и уметничких школа и посматра се за шта ће се које дете највише заинтересовати. Онда настаје дељење према дечјој способности и заинтересованости. Родитељи су свесни да не треба силом да гоне децу да свршавају више школе ако она нису за то, па се паметно еманципују својих личних амбиција. У женским гимназијама је врло мали број ученица (у једној класи виших разреда седам до осам свега), али су већином даровита деца и успех је у толико сигурнији и бољи. Друга женска деца иду у народне, па онда у продужне и стручне школе.

Да видимо како изгледа једна таква женска стручна школа.

За девојке које са шеснаест година напуштају школу и које хоће да се одаду каквом практичном позиву, постоји једна врло велика и корисна установа, **Letteverein**, основана 1866 г. са се-

диштем у Берлину (W., Viktoria-Lulse Platz, 6). У својој целокупној организацији и наставним плановима, Летеферајн следује принципу који је себи поставио још од оснивања: да да ваљану стручну спрему, да олакша разумевање проблема садашњости и будућности, и да заинтересује своје ученице са основне тежње у социјалном и привредном животу.

Ово се постижава различитим дужим и краћим, појединачним и комбинованим курсевима. Тако Летеферајн има:

I) Виши трговачки курс.

II) Курс за спремање техничких помоћница по лабораторијумима у којима се испитује храна и различита роба за домаћу употребу.

III) Домаћичко одељење, са много курсева различитих трајању и комбинацији предмета, према томе да ли се жели спремање за рад у сопственој кући или усавршавање у појединим правцима домаћих радова.

IV) Занатски одељак, са појединачним и комбинованим курсевима према жељи и обдарености ученица. Између осталог, учи се и вештачко крпљење.

V) Семинари.

а) За учитељице домаћичких школа.

б) За учитељице женских ручних радова.

в) Комбиновани семинари за учитељице домаћинства и ручних радова.

VI) Државом признату школу за кројење.

VII) Државом признату школу за модиски занат.

VIII) Школу за вештачке везове.

IX) Школу за повезивање књига.

X) Школу за уметничко и научно фотографисање (рентгенизирање за медицинске и металографија за индустријске циљеве).

Због двоструког позива жене, средиште наставе у свима одељцима је домаћинство.

Сваки одељак има своју настојницу (наставницу). Оне управљају заједно са главном директорком овом огромном установом која обухвата читав комплекс зграда и може да прими до две хиљаде ученица (интерних и екстерних).

Припремање у појединим позивима може да траје шест месеци, годину, две и три године, према позиву који се избере и комбинацији предмета.

Разгледање ове институције траје врло дуго, ма како човек јурио из одељења у одељење. Највећи део зграда заузимају раз-

новрсне кујне: за практична вежбања ученица, за полагање испита из домаћинства, за вежбање младих учитељица са децом, из народних школа, која тако исто уче домаћинство (ова се вежбања врше увек у присуству старијих учитељица; у тим кујнама су столови, огњишта, пећи и судови у минијатури); — затим пекаре са најмодернијим необичним пећима за печење колача и печења. Ту човек добије само приближну слику о немачкој практичности. Ако прође даље кроз одељења за прање и глачање рубља, шивење, ручне радове, повезивање књига; па онда кроз физичке и хемијске лабораторијуме и свуда саслуша исцрпна и стручна објашњења; и тако даље, док не посустане и седне где год да се одмори, а оне савесне Немице, да ништа не пропусте почну са демонстрацијама на платну оних одељења и одсека до којих се још није допрло, човек је коначно дотучен. Па још кад помисли како је то све далеко од нас!

Не треба помислити да су ученице и наставнице у оваквој институцији претоварене послом: рад је лепо подељен, интересовање сужено и усредсређено, ред и дисциплина како се само пожелети може. Девојчице су крупне, свеже, здраве, јаке. На њима се ништа не види, као уосталом и на другим Немцима, да је марка толико пала, и да су за средњи сталеж настали црни дани. Кад човек посматра ове девојке како кувају, месе, шију, препарирају, и њихова лица која не показују ни трага умора, како озбиљно и са мирним задовољством врше свој посао, мора да помисли да је свака од њих погодила пут којим треба да иде. За нас странце, који смо разгледали школу, имале су само хладне или подругљиве, са неприкривеном мржњом, погледе. Не би их човек могао замислити топле, одушевљене, пуне живости и полета.

Замишљам нашу девојчицу која би се на једанпут нашла међу њима. Она би се, несумњиво, морала осећати страшно у тој атмосфери: хладноћа и истрајност у послу — две ствари које су за нас још неиздржљиве. Наша урођена радозналост, широко интересовање које је често синоним са растурањем и траћењем енергије, пријемчивост за утиске и позната словенска осетљивост имају неминовно у оваквој средини у већини случајева за последице умор, засићеност, искиданост нерава. (И то је један од узрока, поред многих других, што нам наши студенти мало кад донесу са стране што год позитивно).

За нашу женску децу треба постепено стварати на националном тлу, на бази националне културе, према нашим приликама и потребама, течајеве за спремање у појединим позивима,

сталне и путујуће. На њима треба поред спремања за позив жене и мајке развијати самостално схватање и испуњавање задатака у привредном и националном животу. Васпитању у смислу народног јединства, развијању духа рада и индивидуалних способности ученица треба дати пуноважни значај. На овим течајевима треба да буде наглашена и добро проучена уметност народнога веза свих наших крајева, како у погледу технике, тако и у погледу мотива. — Потребно је раширити уверење код родитеља нашег женског подмлатка да и практични позиви имају своје велике социјалне и националне вредности, и да је леп онај посао коме се прилази са љубављу. Децу треба развијати према унутрашњим императивима њихове природе и не гонити их на посао за који она немају ни дара ни воље.

Наставници и школски лекари могу родитељима много да помогну у испитивању деље способности. У немачким школама, као што је поменуто, постоје нарочити испити из интелигенције (*Intelligenzprüfung*). Такве испите требало би увести и у наше школе.

Љубица С. Јанковић.

V ИНТЕРНАЦИОНАЛНА КОНФЕРЕНЦИЈА РАДА И ЖЕНЕ¹

ЖЕНЕ КАО ИНСПЕКТОРИ РАДА

Вероватно да је непотребно рећи нашим читаоцима, да су Интернационалне Конференције Рада, — које се сваке године, још од 1919 г. стално састају ради студирања великих проблема рада, да би их решиле интернационално, — установљене на основу чл. XIII уговора о миру, а опште познате под именом Интернационална Организација Рада; и да Интернационални Биро Рада функционише као један сталан општи секретаријат, како за време ових конференција, тако и између састанака Конференција, припремајући програм и базу за дискусију разних проблема, отварајући потребне анкете, и радећи на остварењу, т. ј. на томе да Владе приме Конвенције и интернационалне препоруке, донете на Конференцијама.

Свака земља је заступљена на тим конференцијама, са по 4 делегата: два владина делегата, један делегат организације

¹ Извештај г-ђе Емини Гурд, секретара Интернационалне Алијанције за Женско Право Гласа, одштампан у „*Jus Suffragi*“.

послодаваца и један делегат организације радника. Сви ови делегати имају права на своје техничке саветнике, специјалисте за питања која су на дневном реду.

Цела ова организација је такође нарочито интересантна за феминисте (већ одавно смо ми рекли: Лига Народа и њене организације су много више феминистичке него многи од наших парламената!). Истичемо следећу одредбу: „Кад питања, која интересују специјално жене, буду стављена на дневни ред Конференције, најмање једна између техничких саветника, мора бити жена (чл. 389, § 2.). На основу тога члана су на конференцијама, на којима је третирано питање о женама у индустриским предузећима: у Вашингтону 1919 год., у Женеви 1921 и последња одржана у Женеви 22—29 окт. пр. год., биле и жене као чланови делегације. Ипак њихов број је био много мањи, но што би смо ми то желеле: од 42 државе, које су биле заступљене, 10 су свега послале у својим делегацијама и жене (Канада, Данска, Француска, Енглеска, Ирланд, Италија, Јапан, Норвешка, Шведска и Швајцарска) од којих су само две (Miss Carmichael, председница Женског Савеза у Канади, Mine Kpelsberg, инспектор фабрике у Норвешкој) имале жене као званичне делегате, а остале само као техничке саветнике. Доста је жалосно, што земље, у којима жене имају политичка права, као Немачка (знамо да је овде из економских разлога) Холандија, Аустрија, Аустралија, Чехословачка и др., нису се осетиле дужне применити значајни чл. 389. Може бити да су овоме криве и феминистичке организације у дотичним земљама, што то нису тражиле од својих влада, и ако је Алијанција послала упуства о овоме питању? Ово у толико пре, што је на дневном реду било питање: *одредити принципје за инспекцију рада*, које је од нарочитог интереса за жене. Зар учествовање жена у инспекцијама рада није, већ толико година, један од првих феминистичких захтева на економском пољу? Такође, сама XIII глава уговора о миру, (увек интернационални феминизам) утврђује у своме чл. 427, § 8, да: „свака држава дужна је организовати инспекцију, у коју ће ући и жене, у циљу да осигура примену закона и правилника за заштиту радника“.

Није дошло ни до какве дискусије, ни у припремним радовима за Конференцију, ни у самим дебатама на Конференцији, односно самог принципа о женским инспекторима рада. Сви су га сматрали тако одлично примљеним, да би свака дискусија значила само гурати већ отворена врата. Дебате се водиле само

око тога, какав облик да се да тим женским инспекцијама рада: неке земље су захтевале за женске инспекторе исте услове као и за мушке инспекторе, поверавајући им исте задатке; неке, пак, захтевале су за жене малу спрему, и задовољавале су се да их употребљавају као помоћнице за примену одредаба које заштићавају раденице; а неке, најзад, употребљавају их као надзорнице извесне врсте предузећа, са искључиво женским, или скоро само женским особљем. Да ли би се могао из тих разноликих система извести закључак, који би био за препоруку Конференцији?

Г. Алберт Тома, директор Интернационалног Бироа Рада, обавестио је Извршни Одбор Интернационалне Алијанције за Женско Право Гласа, о разноликим гледиштима овога питања. Одбор је одлучио да прати цео рад Конференције, да би, било молбом за пријем у коју Комисију, било достављањем меморандума делегатима, било у самим разговорима са тим делегатима, могао подупрети принцип једнакости права, и приступа за све положаје, како за мушкарце тако и за жене инспекторе. Одбор Алијанције је учинио хитну анкету у главним земљама, којима су припадали чланови Одбора, у циљу да што боље упозна искусно мишљење жена инспектора. Немогуће нам је да овде анализирамо одговоре, у истини врло интересантне, пошто нам недостаје места: ограничићемо се на констатацији, да се изражена мишљења могу груписати у две категорије врло интересантне, не што се тиче једнакости права, што сви захтевају, већ што се тиче поделе области рада између мушкараца и жена. Скандинавске земље и Енглеска, траже поред равноправности и *ајсо-лушно јодједнаку* дужност; Француска, Немачка, Швајцарска и Италија, *специјализацију* основану на равноправности. Т. ј. док прве држе да жене треба подједнако да врше своју инспекторску дужност у свима предузећима без разлике, где раде само људи, или само жене, или где раде заједнички, дотле ове друге налазе да жене, на основу својих специјалних способности, треба да се посвете инспекцији рада жена и деце, да надзиравају живот раденика, т. ј. да се посвете социјалној задаћи овога посла, али да то не сме проузроковати никакву подчињеност за жену. Питање је компликовала још и професионална спрема, коју ми тражимо једнаку за мушкарце и за жене, али што у извесним земљама може постати врло велика препрека за рад жена инспектора. Да објасним: све више и више се тражи за инспекторе диплома инжињерска, јер све више и више, са развико

индустрије, познавање машина и опасности које прете раденицима, постаје неопходно за инспекторе. У извесним напредним земљама (Данска, Холандија) жене инжењери су честе, док оне чине изузетак чак и у Италији, Швајцарској, Француској, а да и не говоримо о Јапану или Бразилији. Да ли би требало, у тим земљама, захтевајући, као што је то било у експозеу ирландске Владе „да буду подједнаке дужности женских и мушких инспектора, и да се инспектори и инспекторке употребљавају у свима индустријама, ма кога пола били раденици дотичних предузећа“, искључити жене, које нису инжењери, из службе у којој међутим оне могу бити од велике користи имајући извесну потребну спремну, али не потпуно једнаку? Да, рекла нам је равнодушно, једна данска инспекторка рада. Тамо где још нема жена инжењера, треба да оне то постану, ако желе да добију инспекторска места. Ја, додаде она, вршим инспекцију готово једино у предузећима где је мушко особље: хлебарнице, колачарнице и т. д. и нисам никад имала никакву тешкоћу у томе погледу. Доцније, када будемо постигли потпуну једнакост између људи и жена, биће времена да се интересујемо питањем поделе рада, између њих, али докле год не добијемо ово лојално признање, боље је *за сада* примити искључење извесних жена, и припремити будућност на једној здравој основи. — Како ви хоћете, говорила је једна Талијанка, инспекторка рада, да се код нас на југу, где су женски инспектори још једна револуционарна новина (оне се налазе само на северу), да се тражи од жена да врше инспекцију над мушкарцима? То би значило упропастити сваку идеју о женским инспекторима рада! — Из Француске су нам писали: Инспекторке рада, оне које су феминисткиње, сматрају да извесни радози инспекције захтевају више мушкараца, и да потпуно изједначење не би било ни жељено ни остварљиво. — Швајцарска пак, налази да: Заштита раденица биће увек у надлежности жена инспектора рада.

Под оваквим условима, требало је наћи једну формулу, под којом би се могло дати задовољење овим двома тенденцијама, свакако одговарајућим искључивим потребама ових разних земаља.

Срећом И. Б. Р., чији је директор познат по својим феминистичким идејама, предвидео је ово, добивши такође одговоре, по овом питању, доста разнолике, из 23 земље:

„Већина Влада, каже генерални извештај, сматра да, када жене имају исте способности као и мушкарци, и када су анга-

жоване под истим системом, нема никаква разлога да се не приме у службу инспектора под истим условима као и мушкарци.... Међутим више Влада је приметило, да за сада постоји мало жена, које имају све техничке способности као и друге које су потребне, да би испуњавале потпуно задовољавајући ма који позив из инспекторске службе, али да напротив, постоје различите врсте службе инспекције рада, које би могле корисно отправљати жене, због извесних њихових особина, које оне често имају много развијеније но мушкарци.... На против, Влада Велике Британије и Јужне Африке, јасно се изјашњује у корист приступа жена у све дужности инспектора.

Према томе, И. Б. Р. редиговао је следећи пројекат препоруке да је предложи делегатима:

„На основу принципа у члану 427 Уговора о Миру, Конференција тражи да у инспекцији рада буду заступљене и жене. Али, признајући да жене инспектори, могу нарочиту пажњу обрађати на заштиту жена и деце, или на развитак угодног живота раденика, препоручује из практичних разлога, као и да би се овој служби осигурао високи углед, да жене инспектори буду стављени потпуно под истим условима као и инспектори мушкарци, имајући исте дужности, исту одговорност у разним степенима, и да оне могу прелазити, ако то заслужују, у више положаје.

Интернационална Алијанција је одлучила да потпомогне текст препоруке, коју је редиговао И. Б. Р. а који је тако добро одговарао њеном гледишту, — текст још више феминистички, но што је и сама резолуција, донета на Конгресу у Риму, маја прошле године и која је говорила само о инспекцији жена међу женама раденицама, трудећи се више да докаже *поштребу* за женске инспекторе рада, о чему се у ствари није ни дискутовало на Конференцији! Следеће писмо је упућено, од стране Алијанције, свима делегатима, с молбом да потпомогну доношење те препоруке:

Женева, 22 окт. 1923. г.

Господине,

Интернационална Алијанција за Женско Право Гласа, која обухвата 42 удружења разних земаља, најживље се интересује за питање стављено на дневни ред те Конференције, нарочито што се тиче женских инспектора рада. Резолуција, која је по томе предмету донета маја ове године у Риму на последњем Конгресу Интернационалне Алијанције, значајна је за ово питање:

„Сматрајући да ће И. Б. Р. на својим скуповима, које ће одржати у току 1923. год., расправљати питање о инспекцији рада као једну тачку програма, Конгрес изражава жељу да И.Б.Р. стави на дневни ред питање о женама инспекторима рада, и да Биро узме за пример земље, у којима инспекцију рада већ врше и жене са врло добрим успехом.

Конгрес изражава такође жељу да Конференција И. Б. Р. прими принцип, да жене врше инспекцију међу женама, да поднесе повољан извештај у корист овога принципа и да настоји код земаља, чланова Лиге Народа, да наменују жене за инспекторе“.

Затим је Одбор Интернационалне Алијанције простудирао, уз припомоћ жена специјалиста за ово питање, у разним земљама, питања која је упутио *Владама* И. Б. Р., односно женског инспекторства рада:

Под којим условима мислите да би требало жене употребљавати као инспекторе рада?

а) Треба ли да се све употребљавају апсолутно под истим условима као и мушкарци?

б) Треба ли да оне врше инспекцију у свима предузећима као мушкарци?

в) Треба ли, на супрот, да оне врше инспекцију само у предузећима извесне категорије?

Ово питање о специјализацији женског рада, у овоме правцу као и у осталим правцима, за нас је, заиста, врло важно. С друге, пак, стране, наш је принцип да тражимо за жене исте могућности рада као и за мушкарце, кад год оне имају исту професионалну спремину као и мушкарци. Ми не можемо одустати од овог принципа, који је основица наших захтева на економском пољу. Али с друге стране, налазимо да извесна специјализација, која не би била захтевана из погрешног схватања инфериорности, већ основана на извесној разлици између мушкарца и жене, може у извесним случајевима омогућити жени инспекторки рад, да постигне бољи успех, но што би то могли учинити мушкарци; н. пр. у животу самих раденика, у заштити омладине и т. д., и жалили би смо када би она потпуно напустила овај задатак.

Ми смо се трудили да нађемо начина, који би тачно одговарао нашем гледишту женског инспекторства рада. И тај начин, који смо пронашле, задовољавајући уједно наше гледиште једнакости мушкарца и жене на економском пољу, и специјално иско-

ришћавање жениних способности, у пројекту поднетом Конференцији, у одељку III, чл. 7.

„На основу принципа чл. 427. Уговора о Миру, Конференција препоручује да у инспекцијама рада буду заступљене и жене. Али, признајући да жене инспектори могу унети нарочито интересовање у заштити жене и деце, или у развиту што бољег живота самих раденика, Конференција препоручује, исто толико из практичних разлога, колико у циљу да осигура што боље услуге, да жене инспектори рада буду постављане под истим условима, као и инспектори мушкарци, имајући исту дужност, исте одговорности у различитим степенима, и да могу прелазити у више степене, ако то буду заслужиле.“

У име Интернационалне Алијанције за Женско Право Гласа долазимо да искрено подупремо ову Препоруку, која, по својој опсежности као и по својој одлучности, тако добро одговара жељама нашега Удружења, које представља више милиона жена. Бићемо врло срећне, познајући од коликог је светског значаја ова Препорука, да је видимо примљену на V Интернац. Конференцији Рада; у напред Вам благодаримо за све што будете учинили у корист ове Препоруке.

Изволите примити, Господине, уверење нашега поштовања.

За Извршни Одбор Интернационалне Алијанције за Женско Право Гласа:

Секретар за везу са Лигом Народа и Интернационалним Бироом Рада.

Емини Гурд.

На тој Конференцији дала нам се прилика да констатујемо, да се измењује текст Препоруке што се сматрало да довољно *не одговара* захтевима жена! Изненађење је за нас јако занимљиво! Ово је било на седници IV Комисије на којој је учествовао велики број жена присутних на Конференцији. Једино се дигао један холандски делегат да тражи, „врло галантним гестом за жене“, да оне не врше исте радове као и мушкарци! Мис Маргарета Бонфинд одговорила је бранећи женска права. Нови текст, примљен једногласно на седници, је следећи:

„На основу принципа чл. 427. Уговора о Миру, у инспекцији рада морају бити заступљени мушкарци и жене. Ако је очевидно да је за извесне радове погодније поверити инспекцију мушкарцу, а да је такође за другу врсту радова погодније поверити је женама, жене инспектори рада морају имати, уопште, исте дужности, и исти ауторитет као и мушки инспектори, под усло-

вом да имају исту спрему и исто искуство које је за тај посао потребно, и оне морају имати иста права за напредовање у више струке.“

Пленарна седница, на којој се дискутовало о овој Препоруци, била је јако интересантна. И ако је дискутовано о разним другим ставовима Препоруке, као н. пр. сарадња радника у инспекцији рада, однос инспекције и владиних органа и т. д. параграф који смо цитирали односно жена, наишао је на опште одобравање. Први је био делегат јапански, који је подупро принцип о женама инспекторима, изражавајући жељу да његова земља у најкраћем року постави жену у инспекцији рада (једна жена је била као технички саветодавац при јапанској делегацији), затим Мис Карминел, која је подсетила да је Народни Женски Савез у Канади био први, који је дао идеју да жене буду инспектори рада у њиховој земљи, и дала је објашњење о Препоруци, препоручујући најтоплије да се прими. Г-ђа Кјелсберг бранила је Препоруку у име двају великих феминистичких удружења: Међународног Женског Савеза и Интернационалне Алијанције за Женско Право Гласа, захваљујући И. Б. Р. што је поднео предлог, који је изједначавао жену и мушкарца, и изражавајући жељу за сарадњу Бироа са дотичним организацијама. Најзад, Мис Бонфилд изјавила је задовољство што је питање о женама инспекторима стављено као интернационално питање, јер ће на тај начин велики број земаља примити ту срећну и плодну идеју. Препорука је била изгласана једногласно, 79 делегата присутних имали су у томе моменту право гласа.

Ово је, наравно, велики успех. Али ми не можемо честитати себи да је то резултат наших феминистичких организација, јер широкогрудни и симпатични дух наших захтева, који је владао на тој конференцији, био је доказ да је све морало ићи онако, како смо ми желеле. Али можемо себи честитати на томе духу, јер је било заиста дивно видети да се са толико добре воље и разумевања ставља ово питање пред преставнике влада, послодаваца и радника 42 државе, питање ступања жена у професију инспектора рада, која је тако погодна за њену активност, признајући јој тако одлучно потпуно изједначење са мушкарцима. Сад остаје феминистичким организацијама да искористе овај успех, да упознају у својој земљи друштво са овом одлуком и нарочито да утичу да се примени Интернационална Препорука донета у Женеви.

Недостаје нам места да дамо више детаља о раду ове

Конференције, која је била врло интересантна по свима постављеним проблемима о којима се дискутовало и решавало односно инспекторства рада. Ово је, такође, била једна од оних интернационалних конференција, на којима се врши мешавина раса, језика, народа у једнодушности и духу пуном добре воље и куртоазije. Ако, као што каже јапанска пословица, коју је цитирао председник Г. Ајачи у своме завршном говору: „Проводити десет минута заједно, испод сенке једног дрвета, чини да се судбине споје до другог света“, онда радити заједно недељу дана на организацији заједничког социалног напретка значи један услов за мир и добре односе између људи.

Емили Гурд

СУЗБИЈАЊЕ ПРОСТИТУЦИЈЕ И СУЗБИЈАЊЕ ВЕНЕРИЧНИХ БОЛЕСТИ

Треба разликовати сузбијање проституције од сузбијања венеричних болести. Сузбијати проституцију значи у првом реду спасати жену од најнижег кала у који је баца морал данашњег друштва, значи спасавати жену; а сузбијати венеричне болести значи спасавати човека и његово потомство, а тиме и целокупно друштво од једне опасности која доноси општу дегенерацију; значи спасавати човека уопште. Сузбити проституцију значи искоренити зло, а сузбијати венеричне болести значи само залечивати зло, за данас, за моменат, а сутра опет бити сигуран да ће нас оно сусрести.

А код нас, као све поготову, и ово се питање погрешно схвата, зло се покушава да лечи, али не од узрока, већ од последице, или боље рећи зло се и не лечи.

Код нас се под сузбијањем проституције подразумевају принудна лечења жена које се проституишу, полициски надзор над њиховим животом, слобода агената и жандарма да располажу са њима, узимајући за мерило сопствен морал и томе слично. То је све у чему данас држава показује своју активност да учини нешто на овоме пољу. А у крајњој линији све је то уперено противу жене. Жена има данас да буде жртва појединаца, или да је живот и економска борба баце на тај пут да постане проститутка; а, сутра треба да јој дођу ти исти људи, то исто друштво, да јој одузму свако право човека, да је избаци из тог друштва, из оног истог које ју је и створило таквом.

А иза свега — иронија! — принудно лечење и полициски надзор — у циљу сузбијања проституције. То је држава и њена акција.

А приватне иницијативе оснивају станице, склоништа, домове за *посрнулу* женску младеж. Склоништа која их за цео живот жигошу, јер их заводе у домове за *посрнулу* младеж, а не у домове за заштиту младежи. Па све док су у њима, и сутра кад изађу из њих, па кроз цео живот даље оне остају — *оне* из „дома“. Жиг довољно јак за цео живот, да се никад не збрише, да се целог живота примају увреде. Па и кад би поступање у њима било у ствари по принципима модерне педагогије, ипак то није сузбијање проституције. Јер у дом се одводи једна а на улици остају десет, јер у дом се одводи једна а живот и закон остају онај стари, онај који ствара сваког дана све нове и нове снаге за своје жртве. У дом се одводе малолетне, а пунолетне се остављају да продуже исти живот, док их најзад исцрпљене и болесне не прими болница и гробље.

То је приватна иницијатива и сузбијање проституције. Све јалово, све у пола, а иза свега рада остаје по старом.

Зато треба поћи од узрока. Не само спасавати проститутку од проституције, већ не дати да жена постане проститутка, и не дати да се створи проституција. Треба поћи од темеља и од свега оног што данас живи а ствара проститутку. Не, подизати домове за напуштену младеж, већ не дозволити да се младеж напусти. Јер кад се једном већ напусти младеж, онда је слабо и лабаво све оно што треба то да поправи. Подизати домове за женску децу, али не форме ради и фирме ради да у једној земљи постоје заштите за децу, већ човечанства ради и ради искрености према послу. Не заштиту у којој ће деца добијати уточишта кроз протекције, кроз молбе, кроз понижења, већ на која ће моћи да закуца и уђе свако дете које треба да се спасе улице и њеног васпитања. Отворити широм врата дечјих домова, не само по центрима, већ свуда. Не чекати да се неко у дом прими тек кад одрекну све друге могућности.

Затим, приступити коренитим реформама, уништењу свију оних закона, који баш иду за повећањем кадра проститутке. Сломити стару и трулу окаменотину: забрањено истраживати оца ванбрачној деци. — Девојка кад роди дете мора

постати његовом мајком, а оца ће дете добити само ако исти благонаклоно изјави да пристаје да призна дете за своје. Ако не призна — забрањено је истраживати оца ванбрачној деци. Жена остаје сама, а иза ње читаво друштво да сваки на њу, а сутра и на њено дете, баци презирање и увреду. Колико је јака једна просечна жена пред оним што је чека од друштва као ванбрачну мајку? Ретке су оне жене које могу да се уздигну и пронесу своје дете и своју душу кроз ударце. Чешће су оне које убијају у себи материнско осећање, ослободе се детета као болести и одају се проституцији, и срљају постепено све даље. То бива са ванбрачном мајком, а ванбрачно дете, или пропадне, или га кроз живот чекају исти дани као и његову мајку.

Жени не треба муж кога ће јој закон дати, ни детету такав отац, али, треба се борити за укинуће тога закона, не ради добра жене и детета, већ ради морала човековог, који ће постати другојачи и бољи, кад зна да је сутра одговоран за дела која учини. Данас човека ништа не везује, не зове на одговорност, сем сопствене савести која му понајчешће мањка; и он је увек готов да сеје жртве.

Није ванбрачна мајка и ванбрачно дете ругло друштва, већ то је човек мушкарац, у толико више у колико је неодговоран он пред делом. Зато се треба борити противу ванбрачних очева да би се спасла недужна деца.

Питање ванбрачне деце решено је у другим земљама на основу тога, што жена има да каже ко је отац, у случају сумње између двојице, отац је онај кога за оца призна жена. Тако је решено питање ванбрачне деце у културним земљама.

Али, не сме се ни ту стати. Ићи још даље. Стати змији ногом на главу: укинути законом привилегисану проституцију.

И ако оснивамо домове, и ако тражимо одговорност човека, нисмо још ништа учинили на потпуном искорењивању проституције. Смањили смо само кадар проституције, али остају још путеви отворени. Зато овде почети одозго и законом забранити проституцију. Не само у виду јавних радњи и наложеништва, већ у свакој форми забранити продају белог робља.

А временом, и кроз све у животу упућивати људе природном путу за задовољење полног нагона, и стварати морал достојан човека. То је укидање проституције и сузбијање венеричних болести. Ако сузбијамо венеричне болести, нећемо

уништити венеричне болести, а ако сузбијемо проституцију, уништићемо венеричне болести.

На сузбијању венеричних болести раде људи. Они држе да је само то њихов интерес. Они се тиме задовољавају. А жена се тим не може и не сме задовољити. Она је овде директно нападнута, и као жена и као човек, она је овде понижена, зато је њено да се бори противу озакоњене проституције, то је њен, и то је социјални интерес.

Анђелија Бунушевац,
дипломирани правник

Б Е Л Е Ш К Е

Миџинг за заштитиу деце и младежи. — Иницијативом Феминистичке Алијанције сва друштва која се баве заштитом деце и омладине (четрнаест на броју) одржала су 23 марта, у великој сали Витаскопа у Београду, збор за унапређене децје заштите. Збор је био обилно посећен. Збор је отворила г-ђа Десанка Цветковић, подпредседница Феминистичке Алијанције. За председницу збора изабрана је госпођа Милка Вуловић, председница Народног Женског Савеза.

Референти су били: г. Др. Поповић: *Вредности деце;* госпођа Драга Стефановић: *О беди данашње незаштићене деце;* Госпођица Милица Влајић: *Данашња државна заштитиу деце и младежи;* г. Пера Лазаревић: *Приватна иницијатива и државна заштитиу;* г. Сима Стефановић: *О радничкој омладини;* г. Др. Младеновић: *О деци ратних инвалида.*

Збор је једногласно донео резолуцију која ће се упутити Парламенту и Влади.

У идућем броју листа донећемо резолуцију као и реферате.

Истога дана су одржани митинзи у свима већим местима наше земље. После исцрпних реферата донета је свуда иста резолуција и основан је одбор који ће даље да ради на остварењу захтева постављених у резолуцији.

Ј. М.

Присјуйно предавање г-ђице Др. Ксеније Атанасијевић. Речи господина Владе Петковића, декана философског факултета у Београду којима је поздравио приступно предавање г-ђице Др. Ксеније Атанасијевић, доцента философије на београдском универзитету:

„На седници Савета философског факултета од 20. октобра 1923. изабрана је за доцента Историје философије госпођица

Др. Ксенија Атанасијевић. Краљевим указом од 28 децембра 1923. госпођица Атанасијевић је утврђена у том положају.

Мени је врло мило, што ми је пало у део да госпођицу Атанасијевић уведем у дужност.

Сматрајући *присјупно предавање госпођице Атанасијевић као дарум у живоју нашег Универзитџета, који се увек одликовао својом слободоумношћу, још и као Лицеј и Велика Школа, и који је међу првим високим просветним инстџицијама у Европи допусило присјуп жени као студенту, а сада даје присјуп и жени — наставнику, — ја, у име философског факултета, желим госпођици Др. Атанасијевић најбољи успех, а вас, госпођице и господо, молим да њеним предавањима укажете ону пажњу, коју ће она у истини и заслуживати“.*

Предавање г-ђице Љубице Јанковић. У Удружењу Наставница одржала је 9. марта г-ца Љубица Јанковић, професор, предавање које је донекле наставак и допуна предавања о Јелени Ланге и Немачком Удружењу Наставница, које смо донели у прошлом броју. Овога пута, г-ца Јанковић говорила је О данашњем васпитном идеалу у Немачкој.

Принципи модерне педагогије теже не само предавању знања, него и развијању снаге која расте према индивидуалним захтевима, и спремању појединца за хармоничан социјалан живот. У школским реформама данашње Немачке две су тачке одлучујуће: прво, стварање јединствене школе, формирање националне снаге, и друго, мера бржег долажења на универзитет за даровите ђаке. Претресање школског закона у парламенту не иде брзо, због покрајинских разлика, и због неподударања мишљења политичких странака. НУН израђује програм женских школа. У њему се тражи стварање истих могућности за школовање девојчица као за школовање дечака. Женска школа треба ипак да се разликује од мушке, али не по градиву које се у њој предаје, већ по пре ради тог градива, духу и атмосфери. Идеал коме она тежи јесте стварање самосталне жене која је свесна својих дужности у позиву жене и мајке, националном и привредном животу, и код које је развијено осећање социјалне одговорности. До сада је свет културе био мушки одређен (*männlich bestimmt*) и жена стајала под јачим утицајем мушкарца. То ју је спутавало, кад кад потпуно гушило њену способност продуктивности. Искуство је међутим показало да је развијање жене било неспутано, кад је она стајала под утицајем јаке жене. Право је васпитање само оно које се добија од васпитача истога пола, јер је позната моћ

примера. Због тога се тражи да у женским школама и разредна управа буде у рукама жена. Мајкама се ставља у задатак да при бирању посланика ставе ово као први захтев. Сарадња мушкарца се у женској школи жели у толико у колико се жели сарадња жене у мушкој школи. Школовање женске деце не треба више да траје до универзитета четрнаест година, као раније, већ тринаест. За девојке које не мисле да се академски образују, постоје народне, продужне, стручне и социјалне школе жена; у овим последњим, девојке се спремају само за позив жене и мајке. — Настава религије је обавезна по новом плану. На наставу вештина се обраћа много већа пажња. И ручни рад је главни предмет. Секција немачких наставница музике ради на обновљењу немачке музичке културе. Велика се пажња обраћа на развијање слуха код деце. Ради се најмодернијим методама. (У уметности тигре, Мери Вигман, сама уметница првог рела, ствара једну озбиљну и високу уметност на којој се виде поменуте тежње: индивидуално развијање и спремање за хармонију у заједници).

Г-ца Јанковић је предавање завршила указујући на наше педагошке и школске проблеме који имају сличности са немачким. И код нашег троименог народа треба да почне рад на изједначењу школа. Потребни су нам, тако исто, савремени школски програми на здравијем темељу. За женски подмладак треба и код нас да отпочне диференцирање школа и комбинација течајева према нашим приликама, како би се направила одушка за ову претерану и штетну навалу женске деце у гимназију. Најзад, програми за женске школе не треба да се праве без учешћа жена. По речима немачке наставнице, г-це Еми Бекман, женска школа треба да се испуни духом и начином рада свесних жена и у њој треба да се поступа по законима реформирања личности. Кад се то постигне, можемо се надати да ћемо формирати жене које ће без лутања и са радосним уношењем снаге прихватити и испунити своје задатке у животу нације и друштва.

В. М.

Наша жена у Енглеској. У Космополитанском Клубу Студенткиња у Оксфорду, у присуству многобројне публике, приредила је Г-ца Даница С. Јанковић, дипломир. студент беогр. фил. факултета, која се сада тамо налази на продужењу студија, једно веома успело *Српско Вече*. Говорила је о културном, социјалном, етичком и политичком животу нашег народа у прошлости. Српска историја, српска црква и српске народне песме били су главни

предмет овог интересантног и импресивног предавања, које је г-ца Јанковић илустровала сликама и албумима из наших разних крајева, ручним радовима — везеним, тканим, маланим — и разним израђевинама наше домаће индустрије. Поред тога, вече је било испуњено српском музиком. Г-ца Бенжамен је певала наше мелодије и химну, коју су саслушали стојећи. Наша национална уметност начинила је најлепши утисак. Сада наше мелодије круже по Оксфорду, а овамо стижу различите поруџбине наших народних костима, везова, ћилимова. Од неких присутних дама, г-ца Јанковић је умољена да се потпише ћирилицом у њихове књиге за аутографе и да уз то нацрта коју нашу народну шару. А после неколико дана понуђено јој је од стране Управног Одбора да се прими за председницу Космополитанског Клуба, пошто је стара председница због спремања за испит, принуђена да поднесе оставку. Ову ласкаву понуду, која чини част колико приређивачу Српског Вечера, толико и нашој жени у опште, г-ца Јанковић је морала, на жалост, из истих разлога да одбије.

В. М.

Службене вести Међународне Алијанције за женско право гласа. — *Друштво народа*: Нов одбор стручњака, образован пре кратког времена од стране Савета Лиге да поведе анкету о трговини са женама и децом, ускоро ће се састати. Председник је Др. Абрам Флекснер; чланови су: Принцеза Кристина Бандини (Италија), г. Харис (Енглеска), М. Ј. Маус (Белгија), Др. Паулина Луизи (Уругвај). Идеју за анкету дала је г-ђица Абот, а трошкове ће подмирити Биро Друштвене Хигијене Сједињених Држава.

Јужна Африка: На последњим општинским изборима жене су постигле нарочите успехе. Кептон, Аливел Норс, Дордрехт, Грахаметон, Марицбург, Дурбане, па чак и мала варошица Ешоу, имају сада жене у општинским одборима.

Чили: Поднет је скупштини законски предлог за измену положаја жена. По њему би добиле права да буду тутори своје и туђе деце, да буду сведоци, право сопствености удате жене и права да могу радити послове за које се прима новчана награда. Факат да жене немају ни једно од ових права, јасно казује какав је њихов положај у овој земљи.

Покрет за права жене организовале су жене средњих класа, које су пре кратког времена примљене као чиновници у индустрији, трговини и на железницама. Организован је курс из дактилграфије и стенографије за жене. То је већ један почетак.

Ирска: Има већ велики број жена у надлештвима нове ирске владе. Она је чак послала једну инспекторку рада, као саветодавног експерта на Међународну Конференцију Рада у Женеви. Има четири жене у ирском сенату; а политичка права су једнака за оба пола.

Јапан: Од како су изгореле зграде друштвеног седишта Савеза за Право Гласа, четрдесет и два женска друштва скупила су се у другој кући. Она раде данас заједнички и образовале су Федерацију Женских Друштва у Токију. Ова федерација се дели на пет група: Савез за Женске Радове, Савез Посредничких Бироа, Клуб Васпитачица, Савез Социалних Друштава, Одељак за Законодавство и Владу. Свака се група састаје једанпут недељно и ради у свом сопственом делокругу.

Аустрија: Приликом последњих избора у Аустрији, осам жена су изабране за парламенат, а девет за чланове општинског одбора.

Чиле: Г. Алесандри, председник Републике Чиле, извештава да ће настојати да жене добију грађанска права, што сматра за неопходан основ за задобијање потпуне еманципације.

Куба: Недавно је позван први конгрес жена у Куби. Расправљана су разна питања из социално-политичког живота.

Сједињене Државе: Национална партија Америчких Жена позвала је Интернационалну Конференцију Жена, на којој би се расправљало о заједничким проблемима, и о начину на који би се стало на пут данашњој потчињености жена.

Данска: Г-ђа Матилда Хаумунц, адвокат при Апелацији, члан конзервативне партије, и г-ђа Ена Мунк, члан радикалне партије, захтевале су следеће измене:

- 1) Да се стави на гласање други део закона о удаји.
- 2) Измена дела кривичног закона, који говори о криминалној борби.
- 3) Један закон, који дозвољава удатим женама да могу добити потребну дозволу за трговину.
- 4) Измена, по којој би се омогућило данским женама, које се удају за странца, да сачувају своју народност докле год су у Данској, или ако се врате из иностранства, да могу понова добити данско поданство, за што је потребна обична издава да то захтевају.

М. А.

Др. Јозефина Бакер. Др. Бакер је студирала медицину на њујоршком женском медицинском колеџу где је добила ти-

тулу доктора медицине. Провела је годину дана у болници за жене и децу у Бостону, затим приватно практиковала више година у Њу-Јорку. Одмах у почетку њене праксе добила је у Министарству Здравља у Њу-Јорку звање лекарског инспектора школа и тако је вршила испитивања и истраживања у вези са скоро свима одељењима тога министарства. — 1907 постала је асистент комисионера здравља а годину дана доцније наименована је за шефа ново-отвореног одељења за дечју хигијену, 1914 престала је да приватно практикује да би се могла потпуно посветити раду у општини, и раду за децу. Она је данас директор Одељења за Дечју Хигијену, првог одељења ове врсте. Др. Бакер је писала много о свима питањима која се односе на дечје здравље уопште. Она предаје дечју хигијену на Њујоршком универзитету Колумбија, и на медицинском колеџу болнице *Bellevue*, и члан је многих лекарских и хигијенских друштва. 1917 њујоршки универзитет доделио јој је диплому народног здравља.

В. П.

ЈЕЗИВА САМ КАО КИШНА ЈЕСЕЊА НОЋ

Зашто ми не подариш моћ
да носим радост
као ти.

Долеће пролеће зелено,
блистају звезде,
сви снови, и љубав, прну теби као јато ласта;
зашуми ветар развигор
твоје ми песме раскликтају здравље
као дан и сунце.

Поклони ми очи као пролеће небо,
расцветај усне осмехом као сунце лето,
пружи ми руке као Христос љубав
за радост и мир.

Горко је бити осамљен,
бити остављен,
као ја.

Милица Костић

ДОЧАРАЛИ СМО ЈОЈ ЖИВОТ

Лепа девојко, ти си плод нашег заједничког стварања. Ја тволим твоје велике очи у којима се „виде споменици античког Рима“ — то ти је оставила као залогу моја пријатељица, — и твоје танке руке и твој чедни глас. Ми смо мислили да ћеш ти остати само умишљено биће.

А ти живиш. На тебе су последњи догађаји утицали свом оштрином. Расплела си своју дугу косу. Споменике ти заливају таласи суза.

Не уем да те тешим.

Само — уви се још више у своју дугу косу!

Покри своје широке зенице!

Нада Јовановић

Е В А Д Н А

II

Вредно је помезути, да је скоро у свакој прилици упливом свога оца Евадна била принуђена да изводи закључке по живот потпуно противне његовим, чак шта више, њему врло мрске. Он је био највећи конзервативац а међутим је своју кћер стално доводио у положај, помоћу кога је она долазила до најслободоумнијих закључака.

Његове примитивне теорије о женама, и све за шта су оне способне, толико су се стварно разликовале од факата које је она свакодневно посматрала, да су оне бивале нека врста умног надражавања, чему њен увек запослени мозак много дугује. „Жене треба да ограниче своју пажњу на вођење куће“, приметио је он једном, када је говор о вишем васпитању жена први пут почео да раздражује старију господу. „То је све за шта су оне способне.“

„Све?“ рекла је Евадна.

„Јесте. Оне немају довољно математичког знања да и то раде како треба.“

„Немају? Зашто?“ упитала је она.

„Зато што оне немају мозга“, одговорио је он.

„Али неке су жене биле веома паметне“, приметила је она врло озбиљно.

„Јесте, разуме се, изузетне жене. Али ти не можеш да говориш о изузетним женама.“

„Према томе обичне жене немају мозга и не могу да уче аритметику?“ закључила је она.

„Тачно“, одговорио је он готово љутито. Такви знаци мудровања, њега су увек изазивали.

Евадна је у овим примедбама нашла хране за размишљање. Док је била у школи, прешла је извештан део аритметике и никад јој то није изгледало тешко, али може бити она није отишла довољно далеко. Одмах се решила да набави Коленса или Бернарда Смита да би се уверила. Кад их је тако од своје воље узела да проучава, нашла је да су много занимљивији но што су јој били онда када је морање, у виду васпитачице, присиљавало да обрати нешто пажње на њих. Прочитала је обе књиге за неколико недеља. Биле су јој потребне друге, о вишој математици и тада се обратила оцу за савет.

„Виша математика!“ узвикнуо је он. „Да ли знаш обично рачуноводство?“

„Не знам“, одговорила је неодлучно.

„Онда нашто та бесмислица о вишој математици?“

„Прешла сам целог Бернарда Смита, и желела бих даље да продужим“, објаснила је она.

„Ах како то подсећа на твој пол“, примети он, уживајући у својој сопственој надмоћности. „Ти примаш ствари једном папагајском оштрином, али немаш довољно памети да их практично примениш. Жена, својим менталним процесима и употребљавањем дивних реченица које она не разуме, али које чине утисак необичне разборитости, као н.пр. „виша математика — личи врло много на папагаја.“

Евадна је набрала чело, оставила га мало да се наслађује самим собом, затим би га одједном запитала: да ли мушкарци знају да воде књиге пре но што су видели како се то ради?

„Не, разуме се да не!“ одговорио је он гледајући у том питању једну нову потврду женске глупости и насмејао се.

„Ах! приметила је она, и удаљујући се додала је замишљено: волела бих да видим како се воде књиге.“

О том предмету није више никад разговарала са својим оцем али од тога доба математика, која јој је раније била само један узгредан предмет постала је један солидан део њеног образовања. Ма да је она брзо увидела да може да савлађује математику без икаквих великих тешкоћа, ипак зато никад јој не би пала на памет помисао да њен отац није био у праву, нити пак да се у њој развијала једна изузетна жена. Навика љубави и поштовања чувала ју је од свега што би говорило против њеног оца. А исто тако била је потпуно несвесна своје личне вредности. У том добу њен ум је личио на товар какве лађе, који у себи има све врсте непрерађене робе одређене за цео један живот, и која се поступно искоришћава за разне циљеве корисне, дивне, племените и т. д. Али примедба њеног оца о: „све за шта су жене способне“, коју је он између осталих његових конвенционалних и охолих израза често употребљавао, била је несумњиво семе нечег много вишег но што је знање више математике. То је покренуло њен ум на једно дуго и стрпељиво испитивање услова и способности жена, и начинило је на крају 19. год. слободном у најлепшем смислу те речи. Њено истраживање није имало никакву одређену намеру, она чак није ни била свесна пажње коју је она томе посвећивала. Није имала никакво претходно питање до чијег јој је одговора требало доћи, никакву жељу да открије истину у корист жене која би указала на

човека као на кривца. Једино, наилазећи на толика многа исмевања о женској неспособности, неосетно је стекла навику да пита: због чега? Најпре се питала: Зашто су жене таква нижа бића? — Али поступно, што је више читала, то њено питање променило је свој првобитни облик и сад се је она са сумњом питала: Да ли су жене заиста нижа бића? Такво душевно расположење од једном је пренело за сто година испред њеног оца и убрзо је довело до крајњег закључка, да жене у самом почетку нису имале никаквих урођених недостатака који би били узрок њиховог потчињеног положаја и да, ма да оне имају пред собом још један дуг пут да пређу, само на њима лежи да буду нижа или виша бића: како изабери.

Обично је марљиво исписивала своје мисли о делима која је проучавала, и још данас постоји један занимљив преглед њеног читања између дванаесте и деветнаесте године. Тај се преглед садржи из једне дебеле књиге, на чијој првој страни је написано округлим словима, без икакве шаре: Бележник, и датум. Први чланци исписани су брижљивом, неизвежбаном дечјом руком, још несигурном. Али убрзо ти чланци постају све одређенији, поузданији, калиграфски и по тону. Рукопис је ситан и збијен, (ово последње вероватно из обзира на штедљивост простора) али увек јасан и уредан. Још у самом почетку, има мало греботина, граматичких или правописних грешака, и ретко се понавља у својим изразима. Исто тако не осећа се никакав напор да своме начину писања да књижевни облик или отменост у изразима. Али све што она каже оставља јак и трајан утисак, вероватно баш из тог разлога. Она бира речи које могу најпогодније да изразе њену мисао, кратко и јасно. Смисао њених реченица је увек или једно ново убеђење или искрен труд да до њега дође. И у ствари, је то њено ретко поштење и искреност што оставља тај силан утисак. Никад и не мисли да се истакне нарочитим склопом речи, никад није ни слутила да у себи има способности једног писца. Писала је без икаквих и најмањих претензија као што је и певала по кући. И једно и друго збивало се код ње нехотично као израз њених осећаја. Допадало јој се да пише, и допадало јој се да пева, радила је једно или друго како је кад осећала потребу. Али ипак зато, морала је имати велику природну лакоћу да се изражава. Писање изгледа да је увек за њу било најбоље средство опхођења. У разговору била је стидљива, неустрашима са својим пером. По неке примедбе што је писала у своме „Бележнику“ су јединствене у сваком погледу. Већином су од-

мерене, ма да с времена на време наилазе изрази гњева и вероватног презрења кад би која ствар вређала њен осећај правде. Али главна карактеристика, јесте једна обележена својственост, не само са њених погледа, већ и по употреби коју она чини од најнеблагодарније грађе. И заиста, шта највише пада у очи у тој њеној књизи, јесте доказ да су сви закључци по којима је она стварала своје мишљење нађени искључиво у противниковим делима. Она је сама за себе изводила закључке; и кад се у њима сасвим учврстила она је имала задовољство да нађе јаког ослонца у Џон Стурту Милу. Његово дело „Потчињеност жена“, је једна случајност за коју је Леди Хамилтон Велс носила одговорност. Она је ту књигу донела у Фрајлингеј а заборавила је кад је пошла кући. Евадна је нашла негде на поду, летимице прегледала, затим је са највећим лакомством целу прочитала и открила себи читав нов свет у коме је могла слободно да дише.

„Векфилдским свештеником“ се одушевљавала док је била дете. Читала га је више пута; два пута га помиње у своје „Бележнику“. Прва белешка је један детињаст извод, врло примамљив са својом несвесном иронијом, али нарочито је уочљиво да је она још тада имала у себи наклоности за ствар у којој је доцније била ненадмачна.

„Свештеник је, каже она, био један добар човек, волео је много своју жену и породицу, и они су њега волели, али жена му је била чудна, знала је само да чита и да пише. Он јој никад није саветовао нити је желео да се она научи чему другом, ма да је он имао књига и био учен. Имао је две ћерке, које су биле одвратне јер нису трпеле да и друге девојке буду лепе. Имале су рђав укус, у цркву су одлазиле накинђурене и више су волеле да упрегну у кола коња који им је вукао плуг, него да пешаче. Ни за њих не стоји да су икад читале. А да су читале знале би сигурно боље да се понашају. — Има један врло рђав човек у тој књизи, коме је име г. Торнхил, и један добар, чије је име Виљем Торнхил, и он је био његов стриц. Сер Виљем се ожени Софијом, а г. Торнхил Оливијом ма да он то није баш желео. Оливија је била једна страшна лукава девојка и сасвим је право што је добила таког мужа. Имале су брата чије је име било Мојсије, који је претресао философска питања са својим оцем за време ручка и који је једном продао краву за 12 тунета зелених наочара. Разуме се да им је свима било криво, али сам свештеник је био преварен од тог истог човека, кад је оти-

шао једном да прода коња. Изгледа да је он много полагао на своје знање грчког и латинског, али му то није тога пута било од велике користи. Смешно је, да је он толико уображен на своје знање а никад не зажели да и његова жена што научи. Једном приликом јој је рекао: „Никад ти нећу спорити вештину при справљању гушчије паштете, али те молим да свако резонување оставиш мени.“ — То је било врло грубо од њеног мужа, али изгледа да то она није ни приметила. Може бити она и није била права госпођа, јер праве госпође не месе гушчије паштете.

Али ја заоорављам да су они изгубили сав новац. Имали су велике невоље и он је био у затвору. Тамо се разболео и држао је проповеди заточеницима, и сви су га волели. — Мени се много допада „Векфилдски Свештеник,“ и ако ништа лепше не нађем за читање, прочитаћу га још један пут. **Turn Gentle Hermit** је глупо. Пунч је сигурно одатле узео Едвину а и Ангелину, да их исмеје.“

Прошле су три пуне године пре но што она по други пут опет помиње „Векфилдског Свештеника.“ За то време прочитала је велики број разноврсних књига, али све брижљиво за њу биране. По неке је успела сама да додобије, нарочито за време распуста, кад је школска дисциплина била лабавија, али то би јој се сматрало за грех, и она би га увек поштено признавала и исповедала. „Гетеов живот“ од Луиса била је једна од тих. О њој је написала неколико ватрених редова, на крају додаје: Књигу сам нашла на софи у салону, почела сам је, не мислећи ништа, и читала сам, читала скоро до последњих страна, и тек тада сам се сетила да треба да питам, смем ли ту књигу да читам. Разуме се одмах сам отрчала оцу. Мама је била присутна и наклоњена да грди. Али отац, набравши обрве, рекао јој је: „Остави је, не може јој ништа шкодити; она то неће разумети.“ — Упитала сам, — смем ли је довршити. „Можеш“ — одговорио ми је нестрпљиво. — Изгледа ми, да је једва чекао да ме се ослободи, и мени је жао што сам га узнемирила у тако незгодно време. Мати често не мисли исто као отац али она увек попушта. Међутим, више пута она је у праву, док он, не. Прошле недеље она је била противна да ми изађемо у шетњу, јер је била сигурна да ће падати киша. Али он није био тог мишљења и рекао нам да ћемо боље учинити ако изађемо. Киша је падала пљуском, ми смо се вратили кући кроз мокри, и од тог доба још увек сви патимо од назеба. Али кад сам ја при нашем повратку рекла мајци: Видиш, ти си имала

право, — она ме је за то озбиљно прекорела. Рекла је да само неваспитани, распуштени мушкарци могу тако што да кажу; јер те речи значе, да се радујемо што је други неко погрешно, и да је то врло себично. — Надам се да дотле нећу дотерати; али знам да ако икад будем уверена о једној ствари да је добра, за коју други држи да је рђава, мени ће бити потпуно свеједно, ма каква та ствар или ма које лице то било, никад не бих одустала од свога мишљења. Не знам, како бих могла тако што да урадим!

Њено перо се ретко упушта у такве личне примедбе, нарочито у првом делу бележника. Она се никад није морала да бори за своја особена мишљења као што су говорљиве личности принуђене то свакодневно да чине. Она је ретко износила своје идеје и према томе ретко је долазила у сукоб с другима, али њен отац је увек ту стајао готов да се одупре свакој новини. То његово држање било је за њу ослонац на коме је она оштрила канце својих закључака кад год би јој то било потребно.

С енглеског

Сара Гранд

С. Пеко-Аџемовић

ИЗ УМЕТНОСТИ

Са изложбе слика Јелисавиће Ч. Петровић. — У најкраћем року имао је Београд две изложбе, једну велику тако давно обећавану и једну малу, скромну, тиху.

Нећемо се задржавати на првој која нема сумње, заслугом друштва пријатеља уметности Цвијете Зузорић, дата престоници и у којој има много чега, што умирује немирна тражења и буди нове захтеве за јачом културом, што подсећа ва велике сликарске традиције и обећава крупан напредак што у основи крепи нерве жељне лепоте и теши.

Зауостављамо се на овој скромној, малој, првој колективној изложби жене, која тако скромна, речито говори кроз уметност о борби једне жене за својим индивидуалним изразом.

Без велике рекламе, непретенциозно отворила је изложбу својих сликарских радова г-ђица Јелисавета Петровић. Међу њима најјачи су свакако пејзажи са много светлости и ваздуха, са широким хоризонтима, ведрим и топлим из којих струји притајена животна радост. У њима нам је г-ђица Петровић показала најбољи део свога сликарског разумевања, свога малог еkleктичког траженог стила. Њени портрети захтевају можда више живота,

они су заробљени у њиховом тону, без довољно свеже крви. Можда са мало мање виртуозних претензија, савесност г-ђице Петровић која је чита, донеће још бољих резултата. Сјајне партије њених портрета имају много доброг и по колориту и по тону, док то не достаје. Да би се добила жељена скупност у портретима треба да се са више целовитости стопе светле и тамне партије кроз ову кичицу, која је способна да да живот.

Њене слике имају у себи скривених способности које чекају на свој развитак у који, после овог храброг иступања, још више верујемо но пре.

Мима Вуловић-Јанковић

ИЗ КЊИЖЕВНОСТИ

Виктор Маргерит: Бећарица. — У Француској је ово дело доживело седам издања. Донело је писцу стотине хиљада франака, али и одузело легију части. Анатол Франс је устао у одбрану овог Маргеритовог романа, указујући на Золин и Бодлеров случај, и на појаву *Госпође Бовари*. У предговору писац се правда стањем ствари: рат је донео нов живот. Није далеко време кад ће жена живети као и мушкарац — у сваком погледу. Он каже: „Ја сам показао опасност. Учинио сам да се увиди овим јазом велики пут једнакости, еквивалентности (ако вам израз више одговара) кад ће оба пола једног дана корачати напоредо, у хармонији.“

Овај роман спрема у српском издању књижара „Напредак“ у преводу г. Владе Спасојевића. Ми ћемо у идућем броју *Женског Покрећа* донети о њему опширан реферат. Овога пута само оволико: кад га прочита човек осећа потребу да потражи књигу мудрости: *Вештина бићи човек*, од Жила Пајоа.

С. Д.

Шабушања г. Жарка Васиљевића. Насловни лист сликара г. Пејтра Добровића. Издање С.Б. Цвијановића Београд 1924. Крајем фебруара појавила се у издању књижаре Цвијановића књига песама г. Жарка Васиљевића.

Као Црњаски он хоће да узбуди, он тражи слик као Божидар Ковачевић, разлива се, по негде успешно, као Раде Драинац. Има идеје Сиба Миличића, али није ведар, гибак, раскликтао као његова поезија, јер се везује сликом, чисто органски, до нервирања као Ранко Младеновић. Али зато, *Шабушања* ће оставити докуменат историчару књижевности, како се данас често пише поезија.

М. К.

ПРИРОДА И ДЕЦА

ПРВА КЊИГА

Фонда за Издавање Дела Југословенских Женских Књижевника :

20 приповедака за децу од Милице Јанковић са 24 колорисане слике од Милице Чађевић. Књига је на финој хартији, штампана цицero-слогом, са колорисаним корицама. Износи 10 штампаних табака. Цена 20 дин., скупљачима 15% попуста.

Претплату прима **Администрација Женског Покрета**. Књегиње Љубице улица број 14.

„Женски Покреш“ излази сваког месеца (изузев јули и август) у три табака, укупно шездесет штампаних табака годишње. Прешлата на „Женски Покреш“ за 1924. годину износи педесет динара.

Претплату примају наши повереници, а у Београду администратор сваког радног дана у стану уредништва од 3—6 после подне.

Моле се претплатници да достављају на време администрацији сваку промену адресе.

Ко од претплатника не прими на време број, може га тражити у року од месец дана по изласку броја.

Уредништво *Женског Покреша* моли све писце које интересују питања Женског Покрета да му шаљу чланке, реферате и белешке који се односе на та питања. Рукописи треба да буду читко написани, или откуцани машином.

Рукописе треба слати на адресу: **Уредништво Женског Покреша**, Београд, Књегиње Љубице ул. 14.

„ARGUS“

Prošle godine u ovo vreme zabeležili smo osnivanje beogradskog preduzeća „Argus“, koje pored čisto informativne strane, koja potpuno zadovoljava sve današnje potrebe, ima i odeljenje za pregled celokupne jugoslovenske štampe, iz koje vadi pojedine napise i dostavlja ih onima na koga se oni odnose.

I ako smo tom prilikom pozdravili osnivanje ove u svakom pogledu korisne ustanove, ipak nismo verovali da će se ona i održati, jer znamo kako se kod nas teško adoptiraju novine ove vrste.

Ali zahvaljujući istrajnom radu „Argusovih“ osnivača, koji nisu žalili ni truda ni materijalnih žrtava, „Argus“ je se ne samo održao, nego i podigao do visine savremenih ustanova ove vrste na Zapadu i kao takav prodro u sve društvene slojeve i danas mu pristupaju svi sa najvećim poverenjem.

Dobro organizovana obaveštajna služba, kao što je „Argusova, uvek je korisna publici, ali nikad ona nije bila potrebija no što je danas, naročito poslovnom svetu koji bi posle ovih učestalih krahova novčanih zavoda i trgovačkih preduzeća bio u jednoj strašnoj zabludi da nije „Argusa“, koji kao kakav barometar pokazuje pravo stanje stvari i tako parališe sve one fantastične vesti, koje s vremena na vreme ožive u gradjanstvu.

